

વર્ષ : ૪૫ ❖ અંક : ૫/૬
મે-જૂન ૨૦૨૧ સંયુક્ત અંક

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 10/- Each

દિવ્યધ્વનિ

ભગવાન મહાવીરના બોધને પાત્ર કોણ ?

- સત્પુરુષના ચરણનો ઇચ્છક
- સદૈવ સૂક્ષ્મ બોધનો અભિલાષી
- ગુણ પર પ્રશસ્ત ભાવ રાખનાર
- બ્રહ્મવ્રતમાં પ્રીતિમાન
- જ્યારે સ્વદોષ દેખે ત્યારે તેને છેદવાનો ઉપયોગ રાખનાર
- ઉપયોગથી એક પણ પણ ભરનાર
- એકાંતવાસને વખાણનાર
- તીર્થાદિ પ્રવાસનો ઉછરંગી
- આહાર, વિહાર, નિહારનો નિયમી
- પોતાની ગુરુતા દબાવનાર

(આધાર : શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત પત્રાંક-૧૦૫)

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શુભ - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪

E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web.: www.shrimadkoba.org

સંસ્થામાં છાશવિતરણની વેળાએ (તા. ૧૧-૦૪-૨૦૨૧)

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

આપે કહ્યું છે કે, “વિષમભાવના નિમિત્તો બળવાનપણે પ્રાપ્ત થયા છતાં જે જ્ઞાનીપુરુષ અવિષમ ઉપયોગે વર્ત્યા છે, વર્તે છે, અને ભવિષ્યકાળે વર્તશે તે સર્વને નમસ્કાર.”

હે કૃપાનિધાન ! અમે પણ એ સર્વને નમસ્કાર કરીએ છીએ, પરંતુ પ્રથમ નમસ્કાર તો આપને જ કરીશું ! આપે તો અમને આત્મદૃષ્ટિ આપીને મોક્ષમાર્ગ સમજાવ્યો ! વળી, ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ વ્રત, ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ તપ, ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ લબ્ધિ, ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ નિયમ એ જેમાં સમાય છે એવા અવિષમ ઉપયોગને આપે નમસ્કાર કર્યા છે એ અવિષમ ઉપયોગ તો આપનામાં પૂર્ણપણે પ્રગટ હતો ! તેથી ફરી ફરી આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

આપના આ અવનિ ઉપરના અવતરણ અને દેહપરિવર્તનના અત્યંત સફળ જીવનમાં વિશિષ્ટપણે વિષમતાઓ જ દૃષ્ટિગોચર થાય છે. પૂનમની રાત્રે જ્ઞાનરવિનો ઉદય, અજ્ઞાન અંધકારમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ, બાલ્યવયમાં જ્ઞાનવૃદ્ધનો આભાસ, વૈશ્યવેષમાં ઉદાસીનતાનો વાસ, હીરામોતીમાં અધ્યાત્મનો પ્રતિભાસ, વિપુલ ધનરાશિમાં આત્મા અતિ ઉદાસ, મોહમયીમાં અમોહ સ્વરૂપનો નિવાસ, સુખમાં પણ સુખાભાસ, પુરુષસિંહમાં પરમ કારુણ્યનો વાસ, સંસારના યોગમાં વૈરાગ્યનો જોગ, તરણતારણને અલ્પ આયુષ્યનો ભોગ, ઉપાધિમાં સમાધિનો સંજોગ, કળિયુગમાં સત્યયુગનો વાસ, કૃષદેહમાં પરમબુદ્ધિનો આવિષ્કાર, અહિંસકના હાથે કષાયો પર વાર, વસુંધરાને થયેલો કૃષદેહનો પણ ભાર ! શું કહીએ ? અને કેટલું કહીએ ? માત્ર એટલું કહીશું તિમિર વિદારક, જ્યોતિ પ્રકાશક, તમો જીવોના તારણહાર, ચરણકમળમાં વંદન કરીએ પ્રભુ ! આપને વારંવાર

॥ ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક-૭૦૬

વડવા (સ્તંભતીર્થ સમીપ),

ભાદરવા સુદ ૧૧, ગુરુ, ૧૯૫૨
શુભેચ્છાસંપન્ન આર્ય કેશવલાલ
પ્રત્યે, લીંબડી.

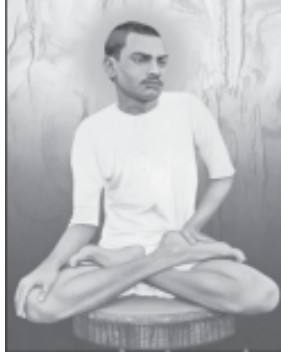
સહજાત્મસ્વરૂપે યથાયોગ્ય
પ્રણામ પ્રાપ્ત થાય.

ત્રણ પત્રો પ્રાપ્ત થયાં છે. ‘કંઈ
પણ વૃત્તિ રોકતાં, તે કરતાં વિશેષ
અભિમાન વર્તે છે’, તેમ જ ‘તૃષ્ણાના
પ્રવાહમાં ચાલતાં તણાઈ જવાય છે,
અને તેની ગતિ રોકવાનું સામર્થ્ય રહેતું
નથી’ ઈત્યાદિ વિગત તથા ‘ક્ષમાપના અને કર્કટી
રાક્ષસીના ‘યોગવાસિષ્ઠ’ સંબંધી પ્રસંગની જગત્ભ્રમ
ટળવા માટેમાં વિશેષતા’ લખી તે વિગત વાંચી છે.
હાલ લખવામાં ઉપયોગ વિશેષ રહી શકતો નથી,
જેથી પત્રની પહોંચ પણ લખતાં રહી જાય છે. સંક્ષેપમાં
તે પત્રોના ઉત્તર નીચે લખ્યા પરથી વિચારવા યોગ્ય
છે.

૧. વૃત્તિઆદિ સંક્ષેપ અભિમાનપૂર્વક થતો હોય
તોપણ કરવો ઘટે. વિશેષતા એટલી કે તે અભિમાન
પર નિરંતર ખેદ રાખવો. તેમ બને તો ક્રમે કરીને
વૃત્તિઆદિનો સંક્ષેપ થાય, અને તે સંબંધી અભિમાન
પણ સંક્ષેપ થાય.

૨. ઘણે સ્થળે વિચારવાન પુરુષોએ એમ કહ્યું
છે કે જ્ઞાન થયે કામ, ક્રોધ, તૃષ્ણાદિ ભાવ નિર્મૂળ
થાય. તે સત્ય છે, તથાપિ તે વચનોનો એવો પરમાર્થ
નથી કે જ્ઞાન થયા પ્રથમ તે મોળાં ન પડે કે ઓછાં ન
થાય. મૂળસહિત છેદ તો જ્ઞાને કરીને થાય, પણ
કષાયાદિનું મોળાપણું કે ઓછાપણું ન થાય ત્યાં સુધી
જ્ઞાન ઘણું કરીને ઉત્પન્ન જ ન થાય. જ્ઞાન પ્રાપ્ત
થવામાં વિચાર મુખ્ય સાધન છે; અને તે વિચારને
વૈરાગ્ય (ભોગ પ્રત્યે અનાસક્તિ) તથા ઉપશમ

(કષાયાદિનું ઘણું જ મંદપણું, તે પ્રત્યે વિશેષ ખેદ)
બે મુખ્ય આધાર છે, એમ જાણી તેનો
નિરંતર લક્ષ રાખી તેવી પરિણતિ કરવી
ઘટે.

સત્પુરુષના વચનના યથાર્થ
ગ્રહણ વિના વિચાર ઘણું કરીને ઉદ્ભવ
થતો નથી; અને સત્પુરુષના વચનનું
યથાર્થ ગ્રહણ, સત્પુરુષની પ્રતીતિ એ
કલ્યાણ થવામાં સર્વોત્કૃષ્ટ નિમિત્ત
હોવાથી તેમની ‘અનન્ય આશ્રયભક્તિ’
પરિણામ પામ્યેથી, થાય છે. ઘણું કરી
એકબીજાં કારણોને અન્યોન્યાશ્રય જેવું

છે. ક્યાંક કોઈનું મુખ્યપણું છે, ક્યાંક કોઈનું મુખ્યપણું
છે, તથાપિ એમ તો અનુભવમાં આવે છે કે ખરેખરો
મુમુક્ષુ હોય તેને સત્પુરુષની ‘આશ્રયભક્તિ’
અહંભાવાદિ છેદવાને માટે અને અલ્પ કાળમાં
વિચારદશા પરિણામ પામવાને માટે ઉત્કૃષ્ટ કારણરૂપ
થાય છે.

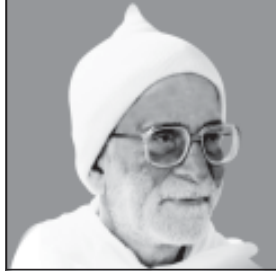
ભોગમાં અનાસક્તિ થાય, તથા લૌકિક
વિશેષતા દેખાડવાની બુદ્ધિ ઓછી કરવામાં આવે તો
તૃષ્ણા નિર્બળ થતી જાય છે. લૌકિક માન આદિનું
તુચ્છપણું સમજવામાં આવે તો તેની વિશેષતા ન
લાગે; અને તેથી તેની ઈચ્છા સહેજે મોળી પડી જાય,
એમ યથાર્થ ભાસે છે. માંડ માંડ આજીવિકા ચાલતી
હોય તોપણ મુમુક્ષુને તે ઘણું છે, કેમકે વિશેષનો કંઈ
અવશ્ય ઉપયોગ (કારણ) નથી, એમ જ્યાં સુધી
નિશ્ચયમાં ન આણવામાં આવે ત્યાં સુધી તૃષ્ણા
નાનાપ્રકારે આવરણ કર્યા કરે. લૌકિક વિશેષતામાં
કંઈ સારભૂતતા જ નથી, એમ નિશ્ચય કરવામાં આવે
તો માંડ આજીવિકા જેટલું મળતું હોય તોપણ તૃપ્તિ
રહે. માંડ આજીવિકા જેટલું મળતું ન હોય તોપણ
મુમુક્ષુ જીવ આર્તધ્યાન ઘણું કરીને થવા ન દે, અથવા
(અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પર)

દેહાતીત સ્વરૂપની વિચારણા

(આધાર : શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર ગાથા - ૧૪૨)

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

આ પંચમકાળમાં પણ મોક્ષમાર્ગને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે, પરંતુ તેને પૂર્ણ પ્રાપ્ત કરવાનું સામર્થ્ય આ કાળમાં નથી. મોક્ષમાર્ગ માત્ર પુરુષાર્થથી થતો નથી પરંતુ તેની સિદ્ધિ મુખ્યપણે સત્પુરુષાર્થથી થાય છે. આ કાળમાં મોક્ષમાર્ગને પામવાની યોગ્યતા થોડા જ જીવોમાં છે. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ આ કાળમાં સત્પુરુષની દુર્લભતા બતાવતા કહ્યું છે કે, “કળિકાળ હોવાથી એકાકી ઉદાસ”, “વાની મારી કોયલ” પત્રાંક-૧૮૮ “એવા સંતો ક્યાં છે કે જેમના ચરણમાં જઈને પડીએ અને તે ભાવનું પોષણ પામીએ.” આ કથનપદ્ધતિનો એક પક્ષ છે. બીજા પક્ષે પાછું એમ કહ્યું કે,

“આગળ જ્ઞાની થઈ ગયા, વર્તમાનમાં હોય;
થાશે કાળ ભવિષ્યમાં, માર્ગભેદ નહીં કોય.”

અને ત્રીજા પક્ષે પાછું એમ કહ્યું કે અમે માર્ગને ઘણું પામી ગયા છીએ અને માર્ગના મર્મને ઘણો પામી ગયા છીએ. વચનામૃત પત્રાંક-૬૮૦ માં કહ્યું કે આ કળિકાળના જીવો માટે અમે બીજા શ્રીરામ અથવા શ્રીમહાવીર છીએ. સંતોની વાણી અનેકાંતાત્મક હોય છે માટે તેમણે જે કહ્યું તેને અપેક્ષાથી સમજવાથી તેમનો બોધ સમ્યક્રૂપે પરિણમે છે. આવા સત્પુરુષની દશાનું વર્ણન શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રની ગાથા-૧૪૨ માં પરમતત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ કર્યું છે;

“દેહ છતાં જેની દશા, વર્તે દેહાતીત;
તે જ્ઞાનીના ચરણમાં, હો વંદન અગણિત.”

સંસારી જીવોને વિગ્રહગતિનો સમય બાદ કરતાં દરેક જીવને સ્થૂળ શરીર હોય છે. પંચેન્દ્રિય સંજ્ઞી બન્યા પછી તેમાં બુદ્ધિપૂર્વક હિતાહિતનો નિર્ણય

કરવાની યોગ્યતા આવે છે, પરંતુ પરમાર્થ અપેક્ષાએ જે જેટલી હિતશિક્ષા પામે - ગ્રહણ કરે તેટલો સમજયો કહેવાય. આવી સમજણ એકાએક પ્રગટ થતી નથી, પરંતુ સિદ્ધાંત અપેક્ષાએ તે ધીરે ધીરે પ્રગટ થઈ પૂર્ણતાને પામે છે. સિદ્ધાંત અને અધ્યાત્મ એકબીજાના સાપેક્ષ છે. સિદ્ધાંત વસ્તુ સ્વરૂપને ખોલી-ખોલીને સમજાવે છે અને અધ્યાત્મ નિશ્ચયનયની મુખ્યતાથી વસ્તુનું સ્વરૂપ બતાવે છે.

સિદ્ધ ભગવાન, કેવળી ભગવાન, મહામુનિશ્વરો, જ્ઞાની મહાત્માઓ આદિ દેહાતીત છે. અહીં શ્રીમદ્જીએ ‘વર્તે સંપૂર્ણ દેહાતીત’ એમ નથી કહ્યું, માટે ભૂમિકા અનુસાર અપેક્ષાથી દેહાતીતપણું સમજવું. ગાથામાં ભરેલા ગૂઢ રહસ્યને સમજવા માટે પ્રથમ તેને શબ્દથી, અર્થથી, નયથી અને વેદનથી પણ જાણવી. આત્માનું વેદન ચતુર્થ ગુણસ્થાનથી શરૂ થાય છે પણ તે અલ્પકાલીન અને અલ્પમાત્રામાં હોય છે, પછી ધીમે-ધીમે આગળ વધે છે. જેટલા પ્રમાણમાં મોહનો નાશ થયો હોય તેટલી દેહાતીત દશા હોય છે. એટલે ચોથા ગુણસ્થાનમાં થોડી દેહાતીત દશા છે, પાંચમાંમાં તેનાથી વિશેષ અને છઠ્ઠા-સાતમા ગુણસ્થાનમાં એથી વિશેષ અને શ્રેણીમાં ઘણી દેહાતીત દશા છે અને ૧૨-૧૩ ગુણસ્થાનમાં સંપૂર્ણ દેહાતીત દશા છે. ત્યાં યથાપ્યાત ચારિત્ર પ્રગટ્યું છે. અધ્યાત્મ અપેક્ષાએ તેઓ સંપૂર્ણ દેહાતીત છે કારણ કે તેમને લેશમાત્ર પણ અજ્ઞાન-રાગ-દ્વેષ નથી અને છતાં સિદ્ધાંત અપેક્ષાએ સંપૂર્ણ દેહાતીત નથી એટલે કે ભાવ અપેક્ષાએ દેહાતીત છે અને દ્રવ્ય અપેક્ષાએ દેહસહિત છે કારણ કે ચાર અઘાતી કર્મો હજુ તેમને બાકી છે. માટે ભગવાન સદેહ પરમાત્મા છે. ભગવાન પૂર્ણ જ્ઞાની હોવા છતાં સિદ્ધાંત અપેક્ષાએ દેહરહિત નથી.

જે ક્ષણે તેઓ દેહરહિત થાય છે તે જ સમયે તેઓ સિદ્ધ (દેહરહિત) પરમાત્મા થાય છે. જ્ઞાની, દેશવ્રતી, મુનિ વગેરે તેમની સમુચ્ચય યોગ્યતા પ્રમાણે દેહાતીત છે. આવું વસ્તુનું અલૌકિક સ્વરૂપ કોઈ ભવ્ય જીવ ભાવથી સમજે તો સમજાય, બુદ્ધિથી નહિ. આત્મા તે મુખ્યપણે બુદ્ધિનો વિષય નથી પણ આત્મા તે નિશ્ચયથી 'ભાવ'નો-અનુભવનો વિષય છે. કોઈ જીવને નવપૂર્વનું જ્ઞાન હોય તો પણ આત્મજ્ઞાન વિના તે જીવ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. તેનું તે નવપૂર્વનું જ્ઞાન તે મિથ્યાજ્ઞાન છે. આત્માની સાક્ષાત્ પ્રાપ્તિમાં હજુ તે જ્ઞાન કારણભૂત થયું નથી. જે જ્ઞાન ચારિત્રની અપેક્ષા રાખતું નથી તે જ્ઞાન સમ્યગ્જ્ઞાન નથી. 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક'માં આચાર્યકલ્પ પંડિત શ્રી ટોડરમલજીએ અસંયમી ચતુર્થ ગુણસ્થાનવર્તીને સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગની બહાર ગણ્યા છે તે સિદ્ધાંત અપેક્ષાનું કથન સમજવું અને અધ્યાત્મ અપેક્ષાએ અધ્યાત્મ કવિવર શ્રી બનારસીદાસજીએ ચતુર્થ ગુણસ્થાનવર્તીને પણ બહુ આગળ લઈ જતાં 'સમયસાર નાટક'માં કહે છે કે,

ભેદવિજ્ઞાન જગ્યો જિનકે ઘટ,
શીતલ ચિત્ત ભયો જિમ ચંદન,
કેલિ કરે શિવ મારગ મેં
જગમાંહિ જિનેસર કે લઘુનંદન;
સત્ય સરૂપ સદા જિન્હકે,
પ્રગટ્યો અવદાત મિથ્યાત-નિકંદન,
સાંતદશા તિન્હકી પહિચાની,
કરૈ કરજોરિ બનારસી વંદન.

આવું વીતરાગદર્શન તે અગમ અગોચર છે. તેને કોઈ ભવ્ય જીવ તત્ત્વતઃ આત્મસાત્ કરે છે અને તે જીવ તત્સમયે સમ્યક્દૃષ્ટિ થઈ જાય છે એટલે કે તત્ ક્ષણ તેને મોહની ઊલટી થઈ જાય છે અને મોક્ષમાર્ગનો સાધક બને છે એમ અધ્યાત્મ યોગીશ્વર શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રાચાર્યે કહ્યું છે. સિદ્ધાંત અપેક્ષાએ જો તે ચોથા ગુણસ્થાને હોય તો તે સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગમાં નથી. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન એકલું પ્રગટતું નથી. તેની સાથે હંમેશાં સમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યક્ચારિત્ર સાથે પ્રગટ થાય છે.

તે સમ્યક્ત્વ પ્રગટતાં જ સાત ભયનો નાશ થાય, આઠ અંગો પ્રગટ થાય. ૩ મૂઢતા રહિત, ૮ ભૂષણ સહિત સમ્યક્ત્વ હોય છે અને તે સમ્યગ્દર્શનના ઔપશમિક, ક્ષાયોપશમિક અને ક્ષાયિક એમ ત્રણ પ્રકાર છે. આવો અતિ સૂક્ષ્મ અને સામાન્ય મનુષ્યની બુદ્ધિથી અગમ્ય એવો મોક્ષમાર્ગ છે. તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે જ્ઞાનની, શ્રદ્ધાની, ચારિત્રની નિર્મળતા કરવી અને તેમાં કરણાનુયોગની અપેક્ષાએ પહેલાં ચારિત્રની નિર્મળતા કરવાનું આવશ્યક છે કારણ કે મોહગ્રંથિનો ભેદ તે જેના દર્શનમોહનીયની સ્થિતિ ૭૦ કોડકોડીથી ઘટીને ૧ કોડકોડી ન થાય ત્યાં સુધી તે જીવ કરણ લબ્ધિનો પુરુષાર્થ કરવાનું સામર્થ્ય ધરાવતો નથી. આ કરણલબ્ધિ અત્યારે થઈ રહી છે એમ કોઈ જોઈ શકતું નથી. જ્ઞાની પોતે પણ તેને જોઈ શકતા નથી પરંતુ તે મોહપ્રકૃતિના અભાવથી ઊપજતા ભાવનું સંવેદન કરી શકે છે. મિથ્યાત્વ મોહનીય અને તેની સાથે ૪૧ પ્રકૃતિઓનો અભાવ થયો અથવા ત્રણ કષાયનો અભાવ થાય તેનું જ્ઞાની વેદન કરી શકે છે. માટે જ્યારે મોક્ષમાર્ગના અનુસરણનો ઉદ્યમ કરવામાં આવે ત્યારે પ્રથમ ચરણાનુયોગની મુખ્યતા છે. એટલે પહેલા ૨૮ મૂળગુણ ગ્રહણ કરવામાં આવે છે. તીર્થંકર ભગવાન પણ જ્યારે દીક્ષા લે છે ત્યારે ૨૮ મૂળગુણ ધારણ કરે છે. તેઓ કેશલોચ કરે છે ત્યારે પણ પાંચમા ગુણસ્થાનમાં છે અને જ્યારે સામાયિકમાં સ્થિર થાય ત્યારે પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કષાયનો અભાવ કરી પાંચમા ગુણસ્થાનકેથી સીધા સાતમા ગુણસ્થાનમાં પહોંચે છે અને પછી થોડાકાળની અંદર, છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં આવે છે અને કરણાનુયોગની અપેક્ષાએ સાચા મુનિ બને છે. ચરણાનુયોગની અપેક્ષા ૨૮ મૂળગુણ ગ્રહણ કર્યા ત્યારથી જ તેઓ મુનિ છે. તો આવું અગમ, અગોચર વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી કહે છે કે,

“શાસ્ત્ર ઘણા મતિ થોડલી, મનમોહન મેરે
શિષ્ટ કહે તે પ્રમાણ રે, મનમોહન મેરે,”

આટલે સુધી વક્તવ્ય છે. ‘કર વિચાર તો પામ’ એમ એકલું નથી, ‘કર અનુભવ નિર્ધાર’ એમ

સાપેક્ષ છે. વર્તમાનમાં ૬-૭ ગુણસ્થાન સુધીની દેહાતીત અવસ્થા આ ક્ષેત્રે, આ કાળે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તેનાથી આગળ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. આપણે મોહ, રાગ, દ્વેષને ઘટાડવાં અને આત્મલક્ષ, આત્મસ્થિરતાનો ઉદ્દમ જેટલો બને તેટલો વધારવો. આવો પુરુષાર્થ આપણે કરીએ તો આત્મદૃષ્ટિ એના કાળે થઈ જશે. શાસ્ત્ર મૂકવાની ઠવણી એક છે છતાં તેના ઉપરના બે પાયા પર શાસ્ત્ર રહી શકે છે ને સ્થિરતા કરાવે છે અને નીચેના બે પાયા તેને આધાર પ્રદાન કરે છે. આમ, શાસ્ત્રને ટકવા માટે ઉપર-નીચે બન્ને પાયાનો સાથ આવશ્યક છે; આવી જ રીતે ભગવાનની વાણી પણ ચાર અનુયોગવાળી છે. તેમની વાણી પૂર્ણપણે તો કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે જ સમજાય. માટે જ્ઞાની અને આચાર્ય ભગવંતોએ પણ ‘હું કહું તે સાંભળો, મારી વાત સમજો’ તેમ નથી કહ્યું. પરંતુ-

“વક્ષ્યામિ સમયસારં કેવલી શ્રુતકેવલી ભણિતં”

આ વાણી ભગવાનની છે, હું તેનો પ્રોક્ત્યુસર નથી પણ હું તેનો નેરેટર છું. આવા પરમ વિનયી આચાર્ય ભગવાન ‘પ્રવચનસાર’માં કહે છે કે, સ્તાંસ સ્તાંસ સમકં પ્રત્યેકમેવપ્રત્યેકં । તે સર્વ સાધુઓને સમુદાયરૂપ તથા પ્રત્યેકને અલગ-અલગ નમસ્કાર કરું છું. અહીં તેઓ શિષ્યના શિષ્યના શિષ્યને પણ નમસ્કાર કરે છે. પરંતુ આવા મહાન આચાર્ય ભગવાન અહીં તેમનાથી નાના શિષ્યને નમસ્કાર નથી કરતાં પરંતુ તેઓ જે મુનિપદને પામ્યા છે એવા મુનિપદને નમસ્કાર કરે છે. આવો પરમવિનય જ્યારે પ્રગટે, હૃદય કૂણું થાય ત્યારે તે ભૂમિમાં સમ્યગ્દર્શનનાં બીજ રોપાય છે. આવી પરમ અલૌકિક જ્ઞાનીની દશાનું વારંવાર સ્મરણ કરવું. તેમની ભક્તિમાં તદ્દુપ થવું તથા ચારે અનુયોગનો શ્રદ્ધામાં સ્વીકાર કરવો પરંતુ વિવક્ષા અનુસાર કોઈ નય કે અનુયોગની મુખ્યતા હોય તો ત્યાં પણ ગૌણરૂપે બીજા નયો અને અનુયોગનો સ્વીકાર કરવો. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ કહ્યું છે કે,

“અહો ! રાજચંદ્ર બાળ ખ્યાલ નથી પામતા એ જિનેશ્વર તણી વાણી જાણી તેણે જાણી છે.”

માટે આપણી જાતને અલ્પજ્ઞ જાણી વિનયયુક્ત થઈને અજ્ઞાનનો નાશ કરવો એટલે કે અનાદિકાળના મિથ્યા અધ્યાસને લીધે જીવ આ મારો દેહ, આ મારું વસ્ત્ર, મારા સ્ત્રી, પુત્રાદિ છે તેવું માને છે. આવા સંસ્કારોને ક્ષીણ કરવા. જે અન્ય દ્રવ્યને પોતાનું કહે, જાણે અને માને તે કેવી રીતે જ્ઞાની હોય? કારણ કે જડનો સ્વામી ચૈતન્ય હોય એવી આ જગતમાં નિશ્ચયનયથી કોઈ વ્યવસ્થા નથી. એ સમાજ વ્યવસ્થા, વ્યવહારિક વ્યવસ્થા છે પણ પરમાર્થથી તેમ નથી. અધ્યાત્મયોગી શ્રીમદ્ આનંદઘનજી શીતલનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં કહે છે કે,

“ઈત્યાદિક બહુ ભંગ ત્રિભંગી, ચમત્કાર ચિત્ત દેખી રે;
અચરજકારી ચિત્ર-વિચિત્ર, આનંદઘન પદ લેતી રે”

જગતનું કંઈપણ થઈ જાય પણ મારા આત્માનો આ દેહ સાથે કોઈ સંબંધ નથી. ગજસુકુમાર ઉપસર્ગ વખતે આત્મલીન થઈ કેવળી થઈ ગયા. માટે જેમ આપણા આત્માનું હિત થાય તેમ કરવું અને જેમ બને તેમ મોહ, રાગ-દ્વેષને મારવા. તેનો ક્રમ તે એકબાજુ પંચ પરમેષ્ટી, પરમાત્મા, સદ્ગુરુદેવ અને તેમની દિવ્યવાણીનું અનુસંધાન અને બીજી બાજુ પોતાના જ્ઞાયક શુદ્ધ ચૈતન્યની દૃષ્ટિ, તેનો લક્ષ અને તેનો અનુભવ-આમ કરતાં કરતાં મોક્ષમાર્ગ અને મોક્ષની સિદ્ધિ થાય છે. દ્રવ્યાનુયોગ અનુસાર ચરણાનુયોગ અને ચરણાનુયોગ અનુસાર દ્રવ્યાનુયોગ હોય છે. તે સમજવા માટે ભગવાને કહેલું. સર્વ સમ્મત કરવું, પણ તેમ કરવામાં અહંકાર આડો આવે છે. મોક્ષમાર્ગ પુણ્ય પ્રમાણે નહીં પણ પવિત્રતા પ્રમાણે છે. પુણ્ય તો આનુષંગિક છે. ‘મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા’ તેમાં વિશુદ્ધિ આવી ગઈ. પવિત્રતા પ્રમાણે નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ છે. મોક્ષમાર્ગ સમજણરૂપ ગૌણ છે અને ભાવભાસનરૂપ મુખ્ય છે. આવું ન સમજાય તો ભગવાનને પ્રાર્થના કરવી, તેમની શરણાગતિ સ્વીકારવી, ભાવપૂર્વક તેમની ભક્તિ કરવી તો ધીમે ધીમે પવિત્રતા વધતા, અનાદિકાળના સંસ્કાર ઘટતા વસ્તુસ્વરૂપ સમજણમાં અને અનુભવમાં આવશે.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

પરમ પૂજ્ય શ્રી અમિતગતિ આચાર્ય વિરચિત
શ્રી અમિતગતિ સામાયિક પાઠ
એક અનુચિંતન

* * * * * પૂજ્ય હદેનશ્રી ડૉ. શર્મિષ્ઠાબેન સોનેજી * * * * *

(શ્લોક - ૨૨)

ન સંસ્તરોઽશ્મા ન તૃણં ન મેદિની
વિધાનતો નો ફલકો વિનિર્મિતઃ ।
યતો નિરસ્તાક્ષકષાય વિદ્વિષઃ
સુધીભિરાત્મૈવસુનિર્મલો મતઃ ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ :

વિધાનતઃ - વિધાનરૂપે સમાધિનું સાધન, **ન સંસ્તરોશ્મા** - આસન નથી, **ન તૃણમ્** - દર્ભનું નથી, **ન મેદિની** - પથ્થરનું નથી, **વિનિર્મિતઃ ફલકઃ** - કાષ્ટનું બનાવેલું પણ નહીં, **યતઃ**- કારણ કે (પાટલો આદિ) **સુધિભિઃ** - વિચક્ષણો દ્વારા, **નિરસ્તાક્ષ કષાય** - વિષયકષાય રૂપી, **વિદ્વિષ** - શત્રુઓથી રહિત, **સુનિર્મલઃ** - નિર્મળ, **આત્મા એવ** - આત્મા જ, **મતઃ** - ધ્યાનનું સાધન છે.

ગુજરાતી પદાનુવાદ

હું માગતો નહિ કોઈ આસન દર્ભ પથ્થર કાષ્ટનું, મુજ આત્માના નિર્વાણ કાજે, યોગ્ય આસન આત્મનું; આ આત્મ જો વિશુદ્ધ ને કષાય દુશ્મન વિણજો, અણમૂલ આસન થાય છે, ઝટ સાધવા સુસમાધિ તો.

ગદ્યાનુવાદ

મારા આત્માનો મોક્ષ થવા માટે હું ઘાસ, પથ્થર કે લાકડાનું કોઈપણ આસન માગતો નથી. જો મારો આત્મા નિર્મળ બને અને કોઈદિ વિકારોથી રહિત થાય તો મારા આત્મારૂપી આસન દ્વારા જ સાચી સમાધિની સિદ્ધિ થઈ શકે છે.

વિશેષાર્થ : ભારતીય સંસ્કૃતિમાં યોગસાધના પ્રસિદ્ધ છે; જેમાં યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ એમ આઠ

અંગોની ક્રમિક સાધનાનો નિર્દેશ કરેલ છે. ચિત્તની એકાગ્રતાને ધ્યાન કહેવામાં આવે છે અને ચિત્તની સ્થિરતા માટે આસનસ્થિરતા અનિવાર્ય છે. જેને પોતાના શરીરનું આસન વારંવાર બદલવું પડે તેનું ચિત્ત પણ સ્થિર થતું નથી. અહીં આચાર્યશ્રી બાહ્ય આસનની ગૌણતા કરીને કહે છે કે ઘાસ, પથ્થર કે લાકડાના આસનનો અમને કોઈ આગ્રહ નથી, પણ પ્રથમતો શરીરને એક જ આસનમાં એકથી દોઢ કલાક બેસાડવાનો અભ્યાસ કરીને સિદ્ધ કરવો જોઈએ.

શ્રી તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં અધ્યાય-૮/સૂત્ર ૧૦ માં દશમો ‘નિષદ્યા’ નામનો પરિષદ (આસનજય) કરવાની આજ્ઞા છે.

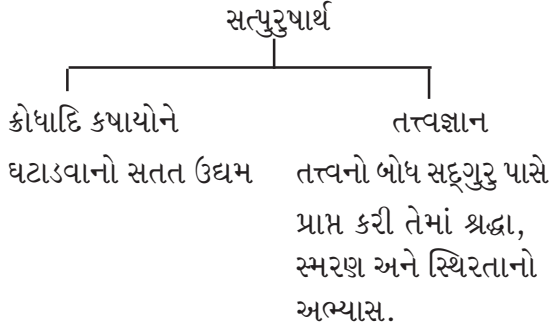
“આસન-અશન-નિદ્રા તણો કરી વિજયજિનવરમાર્ગથી, ધ્યાતવ્ય છે નિજ આત્મા જાણી શ્રી ગુરુપરસાદથી”

- શ્રી મોક્ષપાહુડ

જે જે આસનથી સુખરૂપે મનને (ચિત્તને) નિશ્ચલ (સ્થિર) કરવામાં ઉદ્યમ કરી શકાય તે તે સુંદર આસન સાધકે (મુનિએ) સ્વીકારવું જોઈએ. (સિદ્ધ કરવું જોઈએ).

- શ્રી જ્ઞાનાર્ણવ-૨૮-૧૧

હવે નિશ્ચયનયની અપેક્ષાથી પ્રતિપાદન કરે છે કે આત્માના નિર્વાણ માટે આત્મારૂપી આસનની જ આવશ્યકતા છે. કેવો આત્મા ? નિર્મળ-કષાય વગરનો આત્મા. જેમ જેમ કષાયો ઘટે છે (સાધક ઘટાડે છે) તેમ તેમ રત્નત્રયની આરાધનામાં સ્થિરતા વધતી જાય છે. આમ, રત્નત્રયની એટલે સમ્યગ્દર્શનની સાધના માટે બે પ્રકારે સત્પુરુષાર્થ કરવાની આજ્ઞા છે :-

કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ;
ભવે ખેદ પ્રાણીદયા, ત્યાં આત્માર્થ નિવાસ.

- શ્રી આ.સિ.શાસ્ત્ર ગા.૩૮

ઉપસંહાર : આમ, ઉપર પ્રમાણે પુરુષાર્થ કરવાથી આત્મબળ - એટલે કે જિજ્ઞાસાબળ, વૈરાગ્યબળ, વિચારબળ, જ્ઞાનબળ અને ધ્યાનબળ વધતાં જાય છે અને કષાયો વિકારી ભાવો ઘટતાં જાય છે. આત્મા વિશુદ્ધ થવાથી પહેલા સવિકલ્પક શુભભાવો કરે છે અને ચિત્તની સ્થિરતા થતા શુદ્ધભાવમાં લીન થઈ જાય છે અને રત્નત્રય (સમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર) પ્રગટવાથી અતીન્દ્રિય સુખનું વેદન થવાથી આ મનુષ્યભવ સફળ થઈ જાય છે. આ જ આપણા સૌ માટે મનુષ્યજન્મ સફળ કરવાનો ઉપાય છે.

- શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

(પાના નં. ૫ પરથી ચાલુ...)
થયે તે પર વિશેષ ખેદ કરે, અને આજીવિકામાં ત્રુટતું યથાધર્મ ઉપાર્જન કરવાની મંદ કલ્પના કરે. એ આદિ પ્રકારે વર્તતાં તૃષ્ણાનો પરાભવ (ક્ષીણ) થવા યોગ્ય દેખાય છે.

૩. ઘણું કરીને સત્પુરુષને વચને આધ્યાત્મિકશાસ્ત્ર પણ આત્મજ્ઞાનનો હેતુ થાય છે, કેમકે પરમાર્થઆત્મા શાસ્ત્રમાં વર્તતો નથી, સત્પુરુષમાં વર્તે છે. મુમુક્ષુએ જો કોઈ સત્પુરુષનો આશ્રય પ્રાપ્ત થયો હોય તો પ્રાયે જ્ઞાનની યાચના કરવી ન ઘટે, માત્ર તથારૂપ વૈરાગ્ય ઉપશમાદિ પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાય કરવા ઘટે. તે યોગ્ય પ્રકારે સિદ્ધ થયે જ્ઞાનનો ઉપદેશ

સુલભપણે પરિણમે છે, અને યથાર્થ વિચાર તથા જ્ઞાનનો હેતુ થાય છે.

૪. જ્યાં સુધી ઓછી ઉપાધિવાળાં ક્ષેત્રે આજીવિકા ચાલતી હોય ત્યાં સુધી વિશેષ મેળવવાની કલ્પનાએ મુમુક્ષુએ કોઈ એક વિશેષ અલૌકિક હેતુ વિના વધારે ઉપાધિવાળાં ક્ષેત્રે જવું ન ઘટે કેમકે તેથી ઘણી સદ્વૃત્તિઓ મોળી પડી જાય છે, અથવા વર્ધમાન થતી નથી.

૫. 'યોગવાસિષ્ઠ' નાં પ્રથમનાં બે પ્રકરણ અને તેવા ગ્રંથોનો મુમુક્ષુએ વિશેષ કરી લક્ષ કરવા યોગ્ય છે.

આત્મનિરીક્ષણ

(પાના નં. ૩૨ પરથી ચાલુ...)

ભાઈ-બહેનો, સ્વજનો, મુમુક્ષુઓના ઉપકારને અહોભાવ સહિત, કૃતજ્ઞતા સહિત વેદવો. આમ, ભાવપૂર્વક કરવાથી મનની વિક્ષિપ્તતા દૂર થશે, આંતરિક શાંતિનો અનુભવ થશે અને નિરાંતે સૂઈ શકાશે. આજના દિવસ દરમ્યાન બધા શુભાશુભ પરિણામનું અવલોકન કરી સમાધાન કર્યું, તેવી રીતે આવતીકાલનું આવતીકાલ પર છોડી નિશ્ચિંત થઈ જવું. આવતીકાલના વિચાર આંકાક્ષારૂપ છે. આવતીકાલના કાર્યોનું વિહંગાવલોકન રાત્રે ન કરવું, પણ દિવસ શરૂ કરતા પહેલા સવારે કરવું.

સારાંશ : આત્મનિરીક્ષણ એ આત્મવિચારનું મુખ્ય બળ છે. કોઈને કોઈ રીતે ભેદજ્ઞાનના અભ્યાસરૂપ કે પૂર્વભૂમિકારૂપ છે. આત્મભાવની દૃઢતા અને અન્યભાવની મોળાશ વધતી રહે છે અને તત્ત્વનિર્ણયની ભૂમિકા સહજપણે બનતી જાય છે. પર સાથેનું માનસિક જોડાણ તૂટવાની પ્રક્રિયાને બળ આપી વૈરાગ્યબળ વધારે છે. આત્મનિરીક્ષણનો અભ્યાસ કર્યા પછી જીવ ઉદયપ્રસંગે ભેદજ્ઞાનના પ્રયોગાત્મક અભ્યાસમાં આવવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. ઉદયપ્રસંગે જ અનાદિની વૃત્તિના મૂળને છેદવાનું છે. આવતા લેખમાં વૃત્તિક્ષયની પ્રક્રિયા વિષે વિચારણા કરીશું.

★★★

*** પદ્મશ્રી ડો. કુમારપાળ દેસાઈ ***

અધ્યાત્મ એ માત્ર તર્ક, વિચાર કે ભાવના આધારિત નથી. ઉચ્ચ વિચાર જરૂરી છે, પણ માત્ર ઉચ્ચ વિચારનું ઊર્ધ્વશિખર જોઈને અટકી જવાનું નથી. ધર્મકથાઓ સાંભળનાર, સત્સંગ કરનાર કે પછી ગુરુની વાણીનું અમૃતપાન કરનાર ઘણી આધ્યાત્મિક બાબતોનું શ્રવણ કરતા હોય છે. એવું શ્રવણ ચિત્તમાં જરૂર એક વાતાવરણ સર્જે છે. ચિત્તને થોડું વિચારતું કરે છે. મન કોઈ ઊર્ધ્વજગતમાં પ્રવેશે છે, પરંતુ આટલું પૂરતું નથી. ઈમારતની પહેચાન માત્ર દ્વાર જોઈને થતી નથી. હકીકતમાં અધ્યાત્મ એ પ્રયોગશાળાની બાબત છે અને વ્યક્તિ નિરંતર પોતાની ભીતરમાં પ્રયોગ કરતી હોય છે.

ચાલો, આજે આપણે એક અનોખો આધ્યાત્મિક પ્રયોગ કરીએ. આપણે આપણી ચેતનાનો વિચાર કરીએ. આપણી ચેતના કેટલાં બધાં આવરણોથી લપેટાયેલી છે. જાણે વ્યક્તિએ એટલાં બધાં કપડાં પહેર્યાં હોય કે એનો ચહેરો કે દેહ જ ન દેખાય. આ ચેતના પર અનેક વિચારો લદાયેલા છે, અનેક રીતરિવાજો સવાર છે અને ભૂતકાળના કેટલાય રાગ-દ્વેષ એના પર આધિપત્ય ધરાવે છે.

પરિણામ એવું આવે છે કે આલ્પ્સ પર્વત પરથી 'સ્કિઈંગ' કરનાર વ્યક્તિ કોણ છે તેને તમે ઓળખી શકતા નથી. એના હાથ, પગ, માથું અને આંખો પણ મૂળરૂપે જોઈ શકતા નથી. ક્યાંક વસ્ત્રનું આવરણ છે, ક્યાંક સાધનનું આવરણ છે, તો ક્યાંક ચશ્માનું આવરણ છે! કોઈ તમને પૂછે કે આ ખેલાડી કોણ છે? તો તમે એનું નામ નહીં કહી શકો. એનો ચહેરો કેવો છે, તો તે તમે નહીં કહી શકો. એની આંખો નબળી છે કે તેજ છે કે પછી એણે આંખોમાં ટીપાં નાંખ્યાં છે કે મોતિયો ઉતરાવ્યો છે એ વિશે પણ તમે કંઈ કહી નહીં શકો. તમે એના બાહ્યને જોશો. સ્પર્ધા પૂરી થાય ત્યારે એના માથા પરથી હેલ્મેટ, આંખ પરના ચશ્મા એ બધું ઉતારે, ત્યારે તમે જાણી

શકો છો કે એ ખેલાડી કોણ છે.

આપણી ચેતના પર આપણે બધાં આવરણ વીંટાળી દીધા છે કે આપણે આજે એ આવરણને જ ઓળખીએ છીએ, ચેતનાને નહીં. કદાચ એ શુદ્ધ ચેતના આપણી પાસે આવે, તો આપણને ખ્યાલ પણ ન આવે કે ખરેખર એ આપણી ચેતના છે! માનવીની ચેતના કેટલી બધી ચોપાસથી બંધાઈ ગઈ છે. એના પર એનો અતીત (ભૂતકાળ) આસન જમાવીને બેઠો હોય છે. પોતાના ભૂતકાળમાંથી કેટલાય રાગદ્વેષ, મોહ અને ક્રોધને એણે એની ચેતના પર વીંટાળી દીધા હોય છે.

એક દાયકા પહેલા થયેલો ક્રોધ હજી એની ચેતના પર ડોળા કાઢીને બેઠો હોય છે. એની વાસનાનું આવરણ એક પછી એક એના પર લપેટાતું જાય છે અને એક સમય એવો આવે છે કે એની શુદ્ધ ચેતનાને બદલે એના આવરણો જ એના જીવનને પ્રભાવિત કરે છે અને એની ઓળખ બની રહે છે.

જેમ કે એક વ્યક્તિને પોતાના ભાઈ તરફ ગુસ્સો થયો, પણ એ પછી એનો ભાઈ પ્રત્યેનો ક્રોધ એ જ એની ચેતનાનો મુખ્ય અને પ્રબળ આવિષ્કાર બની જશે. એના પરિવારનો કોઈ સ્વજન નહીં હોય, તો પણ અજાણી વ્યક્તિને ય એ પોતાના ભાઈ સાથે થયેલા ઝઘડાની વાત કરશે અને સાથોસાથ એને વિશે એક-બે 'સ્વસ્તિવચનો' (ઘસાતું બોલશે) કહેશે. હવે વિચાર કરો કે એ વ્યક્તિની ચેતના કેવી સરસ હતી. એનો આત્મા કેટલો બધો શુદ્ધ હતો, પરંતુ એના પર એણે દ્વેષનાં એટલાં બધાં આવરણો ચડાવી દીધાં કે એની ચેતનાની ઉજ્જવળતા નાશ પામી.

તમે કોઈ તિરુવલ્લુવર જેવા સાચા સંતને જોશો, તો ખ્યાલ આવશે કે તે ક્ષણે ક્ષણને જીવતા હોય છે. એમના મનમાં ભૂતકાળનો કોઈ બોજ, ભેદ, ભાર કે પછી ભૂતકાળની કોઈ સારી કે નરસી ઘટના છવાયેલી હોતી નથી, એ તો વર્તમાનમાં જીવતા

હોય છે અને તેથી એ વર્તમાનને માણતા હોય છે. આ ચેતના જ વ્યક્તિને જીવનમુક્ત બનાવી શકે છે અથવા જીવનના બંધનથી જકડાયેલો કરી મૂકે છે. આથી જ ફારસી ભાષાના શાયર હાફિજે એના દિવાનમાં માર્મિક વાત કરી છે,

‘નમે હાફિજ રક્મે નેક પજીરફત વલે
પેશે રિંદાં રક્મે સૂદો જિયાં હુ હમા નેસ્ત ।’

‘હાફિજનો યશ દૂર દૂર સુધી ફેલાઈ ગયો છે, પરંતુ જીવનમુક્ત પુરુષોની આગળ એનું કશું મૂલ્ય નથી.’

આમ, પ્રયોગના પહેલે પગથિયે અતીતનાં આવરણોને ઓળખી લેવા પડે. ચેતના પર વીંટળાયેલા અતીતના એકેએક આવરણને ઓળખીને એને અળગા કરવાં પડે. ભૂતકાળના વેર, ઝેર, વિષય, વિકાર, કષાય, વાસના એ બધાને પહેલાં ઓળખવા પડે અને પછી એમને વિદાય આપવી પડે. કારણ એટલું જ કે ભૂતકાળની એક નાનકડી વૃત્તિ પણ ચેતનાને ક્યારે વીંટળાઈ વળશે એ કહી શકાય નહીં. શેક્સપિયરના વિખ્યાત નાટક ‘ઓથેલો’ ના નાયક ઓથેલોમાં વીરતા હતી, સાચો પ્રેમ હતો, પણ સાથોસાથ એ કાચા કાનનો હતો. એના જીવનમાં એની વીરતા સામે પડકાર થયો હોત, તો એ લડીને જીતી શક્યો હોત, એની સચ્ચાઈ સામે કોઈએ આંગળી ઊઠાવી હોત, તો એ પોતાની સચ્ચાઈ પુરવાર કરી શક્યો હોત, પરંતુ એની જે એક નબળી વૃત્તિ હતી, એ જ એને પડકાર ફેંકે છે અને પરિણામે એ પોતાને હાથે જ એને અત્યંત ચાહતી એવી પત્ની ડેસ્ડિમોનાનું ગળું દાબી દે છે.

માનવમનની વૃત્તિનો ખેલ એ દુનિયાની મોટી અજાયબી છે અને જીવનમાં માનવીને કઈ વૃત્તિનો સામનો કરવાનો આવશે, એ માનવજીવનનો સૌથી ગૂઢ કોયડો છે. નળ રાજાની એક માત્ર પાની જ અશુદ્ધ રહી અને એ અશુદ્ધ પાનીમાંથી કળિયુગે પ્રવેશ કર્યો અને નળ ઉદ્ધત અને નિષ્કર એવો બેડોળ બાહુક બની ગયો.

એટલે કે ચેતનાને શુદ્ધરૂપે જોવા માટે પહેલાં વૃત્તિનાં વળગણો દૂર કરવાની જરૂર છે. અત્યંત મીઠું

પાણી મેળવવું હોય તો ઊંડે ઊતરવું પડે, એ જ રીતે ચેતન્યના શુદ્ધ સ્વરૂપનું પાન કરવું હોય તો વૃત્તિ, માન્યતાઓ, પૂર્વગ્રહો, આગ્રહો, દુરાગ્રહો એ સઘળું છોડવું પડે.

વૃત્તિની ઓળખ કરતી વખતે એક સૂક્ષ્મ વિચાર કરવો જોઈએ. કોઈ સાધક એમ કહે કે એનામાં કામવૃત્તિ નથી. એનો અર્થ એવો નથી કે એ વૃત્તિવિજયી છે. એનામાં કામવૃત્તિ ન હોય, પરંતુ લોભવૃત્તિ હોઈ શકે. કામવૃત્તિ ધરાવનાર જેમ સૌંદર્ય પાછળ ઘેલો બને છે, એ જ રીતે લોભવૃત્તિ ધરાવનાર સંપત્તિ પાછળ આંધળી દોટ મૂકે છે. આથી મારામાં અમુક વૃત્તિ નથી, તેથી વ્યક્તિ સાધુ કે સંત છે એમ માની શકાય નહીં, સઘળા કષાયો અને વિકારો પર વિજય હોય તે જરૂરી છે.

શુદ્ધ ચેતનાના અનુભવને માટે ભૂતકાળની અશુદ્ધિઓને અળગી કરવા માટે સદ્વાચન અને સત્ક્રિયાઓ છે, પણ માત્ર સદ્વાચન અને સત્ક્રિયાઓ જાણ્યાથી કામ પૂર્ણ થતું નથી. પોતાની જે ક્ષતિઓ એને ભીતરની પ્રયોગશાળામાં જોવા મળે એ ક્ષતિઓને બહાર કાઢીને એક વિજ્ઞાનીની માફક એનું નિરીક્ષણ, વિશ્લેષણ અને પૃથક્કરણ કરવાનું હોય છે. આટલું કર્યા પછી એના નિવારણને માટે એણે સક્રિય પગલાં લેવાનાં હોય છે. કોષ કર્યો હોય તેની પાસે જઈને માફી માગવાની, અસત્ય આચર્યું હોય એની સમક્ષ જઈને એકરાર કરવાનો, ખોટી રીતે કોઈનું શોષણ કર્યું હોય તો શોષણમુક્ત થવાનું, આ બધો પ્રયત્ન કરવો પડે છે.

આધ્યાત્મિકતા એ પ્રયંત સાહસ છે અને એ સાહસના આ બધા નાના-નાના મુકામ છે. વ્યક્તિએ એક પછી એક મુકામ સર કરવાના હોય છે, આથી તો કોઈ વીરપુરુષ કરતાં પણ સાધક વધુ સાહસ આદરે છે એમ કહી શકાય. વૃત્તિઓની અશુદ્ધિના નિવારણનું કામ ચપટીમાં નહીં થઈ જાય. એને માટે તમારે વારંવાર પ્રયોગ કરવો પડશે. ધનનો ઢગલો જોઈને યોગી એના પ્રત્યે મોહ ન પામે, તે સાચું. પણ જો કોઈ વ્યક્તિ પ્રત્યે મોહ પામે તો ખ્યાલ આવશે કે

(અનુસંધાન પાના નં. ૪૨ પર)

સમાધિતંત્રનું અમૃતરસપાન (ક્રમાંક-૭૯)

❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાદ) ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

સત્વ, રજસ, તમસ ત્રિગુણથી પર ગુણાતીત, વિભાવભાવથી મુક્ત ભાવાતીત, જેનો મહિમા વાણીમાં ન આવી શકે એવા વચનાતીત પરમકૃપાળુદેવની ભવનાશિની અમૃતગિરા પત્રાંક-૭૬૨ માં ઉદ્બોધિત થઈ છે, “સર્વ દુઃખનો આત્યંતિક અભાવ અને પરમ અવ્યાબાધ સુખની પ્રાપ્તિ એ જ મોક્ષ છે અને તે જ પરમહિત છે. વીતરાગસન્માર્ગ તેનો સદુપાય છે. તે સન્માર્ગનો આ પ્રમાણે સંક્ષેપ છે :- સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રની એકત્રતા તે ‘મોક્ષમાર્ગ’ છે. સર્વજ્ઞના જ્ઞાનમાં ભાસ્યમાન તત્ત્વોની સમ્યક્પ્રતીતિ થવી તે ‘સમ્યક્દર્શન’ છે તે તત્ત્વનો બોધ થવો તે ‘સમ્યક્જ્ઞાન’ છે. ઉપાદેય તત્ત્વનો અભ્યાસ થવો તે ‘સમ્યક્ચારિત્ર’ છે. શુદ્ધ આત્મપદ સ્વરૂપ એવા વીતરાગપદમાં સ્થિતિ થવી તે એ ત્રણેની એકત્રતા છે. સર્વજ્ઞદેવ, નિર્ગ્થગુરુ અને સર્વજ્ઞોપદિષ્ટ ધર્મની પ્રતીતિથી તત્ત્વપ્રતીતિ પ્રાપ્ત થાય છે. સર્વ જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, સર્વ મોહ અને સર્વ વીર્યાદિ અંતરાયનો ક્ષય થવાથી આત્માનો સર્વજ્ઞ વીતરાગ સ્વભાવ પ્રગટે છે. નિર્ગ્થપદના અભ્યાસનો ઉત્તરોત્તર ક્રમ તેનો માર્ગ છે. તેનું રહસ્ય સર્વજ્ઞોપદિષ્ટ ધર્મ છે.” વીતરાગ માર્ગનું પરમ રહસ્ય આ પરમ તારક વચનોમાં વ્યક્ત થાય છે.

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય અધ્યાત્મધારાને ‘સમાધિતંત્ર’ માં પ્રવાહિત કરે છે. આત્મપ્રાપ્તિ કેમ થાય ? જિજ્ઞાસુ સાધક આત્મસમાધિ કેમ પ્રાપ્ત કરી શકે? તેની માર્ગદર્શિકા ‘સમાધિતંત્ર’ ગ્રંથમાં છે. બહિરાત્મા અંતરાત્મા અને પરમાત્મા બની શકે છે તેનો દિવ્યાતિદિવ્ય સત્માર્ગ એટલે જ આ ‘સમાધિતંત્ર’. આ ગ્રંથનું અધ્યયન આપણે કરી રહ્યા છીએ. ગતાંકમાં શ્લોક સુડતાલીસમાં વિચાર્યું કે બહિરાત્મા, જે પદાર્થ

ઈષ્ટ લાગે છે તેને ગ્રહણ કરવા ઈચ્છે છે અને જે પદાર્થ અનિષ્ટ લાગે છે તેનો ત્યાગ કરવા ઈચ્છે છે. અંતરાત્મા આત્મસ્વરૂપમાં જ ગ્રહણ-ત્યાગ કરે છે તથા પરમાત્માને ગ્રહણ-ત્યાગની પ્રવૃત્તિ હોતી નથી. તે પોતાના ચિદાનંદ સ્વરૂપમાં સદા સ્થિર છે. હવે શ્લોક અડતાલીસનો અભ્યાસ કરીશું.

યુજ્જીત મનસાહ્વાત્માનં વાક્કાયાભ્યાં વિયોજયેત્ ।
મનસા વ્યવહારં તુ ત્યજેદ્વાક્કાયયોજિતમ્ ॥૪૮॥

અન્વય : આત્માનં મનસા યુજ્જીત વાક્કાયાભ્યામ્ વિયોજયેત્ તુ વાક્કાયયોજિતમ્ વ્યવહારં મનસા ત્યજેત્ ॥

શબ્દાર્થ : આત્માનં = આત્માને, મનસા = ભાવમન સાથે, યુજ્જીત = જોડે છે અને વાક્કાયયોજિતમ્ = વાણી અને કાયાથી યોજાયેલા વ્યવહારં = વ્યવહારને મનસા = ભાવમનથી ત્યજેત્ = તજે. તેમાં મન લગાવે નહિ.

ભાષાંતર : અંતરાત્મા આત્માને ભાવમન સાથે જોડે અને વચન તથા કાયાથી અલગ કરે છે અને વાણી તેમજ કાયાથી યોજાયેલ વ્યવહારને ભાવમનથી ત્યજે અર્થાત્ વચન અને કાયામાં મન લગાવે નહિ.

ભાવાર્થ : દેવોથી જેઓના ચરણ પૂજાયેલા છે એવા શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય સાધક આત્માની સમાધિ અર્થે અપૂર્વ એવા સમાધિતંત્રની રચના કરે છે. નરમાંથી નારાયણ બનાવે, જીવમાંથી શિવ બનાવે, પથ્થરમાંથી પારસમણિ તથા વિભાવમાં વર્તતા જીવને સ્વભાવમાં સ્થાપિત કરે એવી અદ્ભુત ચમત્કૃતિ આ ગ્રંથમાં છે.

અહીં કહે છે કે વાણી-કાયાની પ્રવૃત્તિ તે જડની ક્રિયા છે. આત્મા તે કરી શકતો નથી. અંતરાત્માને

ભેદજ્ઞાન વર્તે છે. તેથી પોતાના ઉપયોગને વાણી-કાયાની ક્રિયા તરફથી હઠાવી પોતાના આત્મસ્વરૂપમાં જોડે છે. જ્યાં સુધી જીવ વચન અને કાયાની ક્રિયા સાથે એકતાબુદ્ધિ કરે - તેને આત્માની ક્રિયા સમજે, ત્યાં સુધી સાધકનો ઉપયોગ વચન અને કાયાથી છૂટી સ્વસન્મુખ વળે નહિ અને આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિર થાય નહિ. ઉપયોગ સ્વસન્મુખ થાય ત્યારે પરભાવો સ્વયં થતાં નથી.

સાધકની નીચલી ભૂમિકામાં જ્ઞાનીનો ઉપયોગ કદાચિત્ અસ્થિરતાને લીધે વાણી અને કાયાની ક્રિયાથી વ્યવહારમાં જોડાય છે પણ ત્યાં સાધકને કર્તૃત્વબુદ્ધિનો અભાવ છે. સાધકઆત્મા વ્યવહારમાં ઉદાસીન હોય છે. અંતરાત્માને શરીર-વાણી-કાયા સાથે એકતાબુદ્ધિ નથી અર્થાત્ આત્મબુદ્ધિનો ત્યાગ છે. શુદ્ધ આત્મબુદ્ધિનું ગ્રહણ હોય છે. આત્મામાં ત્યાગ-ગ્રહણ વર્તે છે.

પુદ્ગલની પ્રવૃત્તિ વચન અને કાયા દ્વારા થાય છે. ખરેખર તે પુદ્ગલની પ્રવૃત્તિ છે. મનથી તેનો સંબંધ જોડવો. ‘મેં કર્યું’ ‘બહુ સારું કર્યું’, ‘સન્માન થાય તો સારું’ વગેરે વિકલ્પો ત્યજી દેવા. મન એટલે ભાવમન. તેને એ વિકલ્પોથી પાછું વાળવું. ઉપયોગને સ્વ સન્મુખ કરી આત્મૈક્ય સાધવું. મોહ, મમત્વભાવ, છોડી ઉપયોગને આત્મધારામાં જોડવો. પરમકૃપાબુદ્ધિના ભાવવચનો છે, “આત્માને આટલું જ પૂછવાની જરૂર છે, કે જો મુક્તિને ઈચ્છે છે તો સંકલ્પ, વિકલ્પ, રાગ-દ્વેષને મૂક અને તે મૂકવામાં તને કંઈ બાધા હોય તો તે કહે. તે તેની મેળે માની જશે અને તે તેની મેળે મૂકી દેશે. જ્યાં ત્યાંથી રાગ-દ્વેષ રહિત થવું એ જ મારો ધર્મ છે.”

વિશેષાર્થ : શબ્દોમાં રહેલા ભાવને સમજવા પ્રયત્ન કરીએ :-

(૧) આત્માનં મનસા યુજ્જીત - આત્માને ભાવમન સાથે જોડવો અને વાક્કાયાભ્યામ્ વિયોજયેત્ વાણી અને કાયાના વ્યવહારથી જુદો પાડે. અંતરાત્મા

ભાવમનને વાણી અને કાયાના વ્યાપારથી જુદો પાડે. ભાવમન હજી વાણી અને કાયાના વ્યાપારમાં જોડાયેલું હોય ત્યારે ભેદજ્ઞાનના બળે ઉપયોગને સ્વસન્મુખ કરી વાણીના વ્યાપારથી જુદો પાડે તથા કાયાથી કોઈ ક્રિયા થતી હોય તો ભેદજ્ઞાનના બળે તે વ્યવહારથી જુદો પાડે છે. આત્મામાં સ્થિર થવાનો પુરુષાર્થ કરે. આવા પુરુષાર્થથી અંતરાત્મા વિશેષ આત્મ સમીપ થતાં અંતરમાં વૃદ્ધિ પામે છે.

અંતરાત્મા સૌથી પ્રથમ ભાવમનને આત્મજ્ઞાન સાથે જોડે. પછી જ્ઞાનથી, શ્રદ્ધાથી વાણી-કાયા ભિન્ન છે એવું ભેદજ્ઞાન કરે. ભેદજ્ઞાનના બળ વડે વચન અને કાયાના જે વ્યવહાર થતાં હોય તેને પણ તજે, જેથી ઉપયોગને સતત આત્મામાં જોડાયેલ રાખે છે. કહ્યું છે કે

કુંભે બાંધ્યું જળ રહે, જળ વિણ કુંભ ન હોય; જ્ઞાને બાંધ્યું મન રહે, ગુરુ વિણ જ્ઞાન ન હોય.

આ દોહરામાં સ્પષ્ટ વિદિત થાય છે કે જળ કુંભમાં ભરવાથી તેનું વહેણ અટકે છે, તેમ મનના સંકલ્પ-વિકલ્પોના પ્રવાહો આત્મજ્ઞાન થતાં રોકાઈ જાય છે. મન મહાપુરુષોને પણ કોઈવાર છેતરી જાય છે. ખરેખર મર્કટ જેવું ચંચળ, હાથી જેવું મદોન્મત્ત, અશ્વ જેવું વેગીલું, વાયુવેગે ઉડતાં મનને જ્ઞાનીઓએ જ્ઞાન વડે બાંધ્યું છે. એટલે પ્રસિદ્ધ પંક્તિ છે કે જ્ઞાને બાંધ્યું મન રહે તથા ગુરુ વિણ જ્ઞાન ન હોય. સદ્ગુરુના માર્ગદર્શનથી ચાલતાં માર્ગ સરળ બની, અંતિમ સ્થાને પહોંચી શકાય છે.

જ્ઞાનથી મન શાંત થાય છે ત્યારે વાણીનો વ્યાપાર અને કાયાનો વ્યાપાર શાંત થાય છે. માટે કહ્યું છે કે દેહભાવથી મુક્ત થવા મનને આત્મભાવમાં જોડવું. જેમ શરીરના કોઈપણ ભાગમાં દર્દ થતું હોય તે સમયે મનને પ્રિય વિષય મળી જાય, મન તે વિષયમાં જોડાઈ જાય તો શરીરનું દર્દ ઘટી જાય છે. ઉપયોગ જે દેહમાં ફરતો હતો પછી વ્યવહારના ઈષ્ટ વિષયમાં જોડાયો, જેથી દર્દની અસર રહેતી નથી.

मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः -
 બંધ અને મોક્ષનું કારણ મન જ છે. બંધ અને મુક્તિના મૂળમાં મન રહ્યું છે. ક્રિયા થાય કે નહિ પણ મનથી - ભાવમનથી કર્મબંધ અને કર્મમુક્તિ થાય છે. તંદુલમત્સ્ય - મોટા મત્સ્યના પાંપણ ઉપર સૂક્ષ્મ શરીર હોવાથી બેઠો હોય, તે મત્સ્ય કાંઈ હિંસા કરવા જતો નથી પણ મોટા મત્સ્યની પાંપણમાં બેઠા બેઠા વિચારે છે કે આ મોટા મચ્છના મુખમાં કેટલાયે માછલાં આવે છે, કેટલાંકને ખાય છે પણ કેટલાય મુખમાંથી પાણીના પ્રવાહ સાથે બહાર નીકળી જાય છે. જો હું હોઉં ને તો એક પણ માછલા જવા ન દઉં ! બધા માછલાનું ભક્ષણ કરી જાઉં ! આ વિચારણામાં તે તંદુલમચ્છને સાતમી નરકનું આયુષ્ય બંધાય છે. ભાવમનથી હિંસા થાય છે તેવી રીતે ભાવમનથી સારા કર્મનો પણ બંધ થાય છે. કર્તૃત્વભાવ ન હોવાથી તેમાંથી મુક્તિ પણ અંતરાત્માને મળે છે.

(૨) **मनसा व्यवहारं त्यजेत् -** અંતરાત્મા મનના વ્યવહારને ત્યજે છે. મન તે કાયા અને વાણીમાં ભળતું નથી. તેથી વિષય-વાસનાઓ નીરસ બની જાય છે. મનાદિ યોગની પ્રવૃત્તિ કરવી પડે છે. તેમાં આત્મા ભળતો નથી. મન બાહ્ય વિષયોમાં - બાહ્ય પદાર્થોમાં ઈષ્ટ અને અનિષ્ટ ભાવ કરતું હતું તે મન ભેદજ્ઞાનના આંતરિક બળ વડે તેનાથી છૂટું પડી આત્મભાવમાં એકતા સાધે છે. પુરુષાર્થની તીવ્રતા થતાં જ્ઞાન સ્વરૂપમાં અભેદ થઈ, મન અમન થઈ અંતરાત્મારૂપે સ્થિતિ સાધે છે. શુદ્ધભાવને પામી જાય છે.

મન જ્ઞાન સાથે જોડાય ત્યારે ઈન્દ્રિયો, દેહ, વચન પાંગળા બની જાય છે. તેમના વ્યાપાર નીરસ બને છે. વ્યાપાર નીરસ બને છે તેથી વચન, કાયાની પ્રવૃત્તિ શાંત થઈ જાય છે. દેહભાવની દીવાલો તૂટી જાય છે. આત્માની અનંત શક્તિઓ પ્રગટ થાય છે. અનુક્રમે આત્મા નિરાવરણ બની શાંતિ અનુભવે છે. પરમાત્મા બનતા શાશ્વત શાંતિના સ્વામી બને છે.

શ્રી દીપચંદ્રજી પંડિત 'અનુભવપ્રકાશ' માં

લખે છે કે “અનંત મહિમાભંડારને જ્ઞાનચેતનામાં પોતાપણે અનુભવે, જે જે ઉપયોગ ઉઠે છે તે હું છું એવો નિશ્ચય ભાવનામાં ઠરે તો તે તરે જ તરે જ. અનાદિનો વિચાર કરે કે અનાદિથી પરને પોતારૂપ જાણી દુઃખ સહ્યું. હવે શ્રી ગુરુએ જે ઉપદેશ કહ્યો છે તેને સત્ય કરી માનતાં જ શ્રદ્ધાથી મુક્તિનો નાથ થાય છે.” ખરેખર તો જે જે ઉપયોગ ઉઠે તે હું છું એવો નિશ્ચય અંતરાત્મા થતાં થયો છે, હવે તે વચન અને કાયાની વ્યવહાર પ્રવૃત્તિથી પણ ભેદજ્ઞાન કરી સ્વમાં ઠરે છે અને આગળ જતાં પરમાત્મા થાય છે.

પૂજ્ય બોનશ્રી ચંપાબેનની આત્મામાં ઝબોળાઈને વાણી પ્રગટ થાય છે. તેઓશ્રી લખે છે, “હું તો અરીસાની જેમ અત્યંત સ્વચ્છ છું. વિકલ્પની જાળથી આત્મા મલિન ન થાય; ‘હું તો વિકલ્પથી જુદો, નિર્વિકલ્પ આનંદઘન છું, એવો ને એવો પવિત્ર છું’ એમ પોતાના સ્વભાવની જાતિને ઓળખ. વિકલ્પથી મલિન થઈ - મલિનતા માની ભ્રમણામાં છેતરાઈ ગયો છે. અરીસાની જેમ જાતિએ તો સ્વચ્છ જ છો. નિર્મળતાના ભંડારને ઓળખ તો એક પછી એક નિર્મળતાની પર્યાયનો સમૂહ પ્રગટશે. અંદર જ્ઞાન અને આનંદ આદિની નિર્મળતા જ ભરેલી છે.;

(કવિત્ત)

“યોજો આત્મા મન સાથે, વાણી કાયાથી છોડીને;
 મનથી વાણી કાયાના વર્તને વૃત્તિ છોડી દે.”

- પૂ. બ્રહ્મચારીજી

“જોડે મન સહ આત્મને, વચન-તનથી કરી મુક્ત;
 વચ, તન કૃત વ્યવહારને, છોડે મનથી સુજ.”

- શ્રી છોટાલાલ ગાંધી

शुद्धात्म के शयन पे मनको सुलाओ
 औ काय से वचन से निज को छुडाओ ।
 रे ! सर्व बाह्य व्यवहार तथा भुलाओ,
 अध्यात्म रूप सर में निज को डुबाओ ॥४८॥

(ક્રમશઃ)

કરીને જે કાર્ય કરે તે કાર્યને ‘કર્મ કારણ’ અથવા ‘કર્મ કારક’ કહેવાય છે. તેથી અહીં કહે છે : “કર્મ તે કારણ પીન” - કર્ત્તરૂપ કારણ દ્વારા જે કાર્ય પુષ્ટ (પીન) બને તે કર્મ-કારણ છે. માટીમાંથી ઘડારૂપ કાર્યની પુષ્ટિ થઈ, કાર્ય નીપજ્યું, તેથી ઘડો તે કર્મ-કારક છે. (ષ્ટકારકના સંદર્ભમાં જ્યાં જ્યાં કર્મ શબ્દ આવે ત્યાં કર્મનો અર્થ કાર્ય એમ લેવો. એટલે જ બહુ સત્ -કાર્યશીલ વ્યક્તિ કર્મયોગી કહેવાય છે. (આત્માને જે કર્મ ચોટે છે તે અર્થ અહીં નથી લેવાનો.) કર્તા એવો આત્મા સત્દેવ-ગુરુ-ધર્મ, જ્ઞાન, દર્શન, સમાધિ, વૈરાગ્ય, ભક્તિ આદિ સાધન દ્વારા મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ કરે છે.

કર્તા અને કર્મકારણની આ વાતથી જિજ્ઞાસુને સ્વાભાવિક રીતે એક પ્રશ્ન ઊઠે, તે પ્રશ્ન અને તેનું સમાધાન સ્વયં દેવચંદ્રજી હવેની ગાથામાં કરે છે :

કાર્ય કાર્ય સંકલ્પે કારક દશા રે,
છતી સત્તા સદ્ભાવ;
અથવા અથવા તુલ્ય ધર્મને જોયવે રે,
સાધ્યારોપણ દાવ. ઓંદ

શબ્દાર્થ : કાર્યને પણ કારક, કારણ તરીકે કહી શકાય - ત્રણ રીતે; (૧) તેનો સંકલ્પ કરીને (૨) વસ્તુમાં કાર્યનો સત્તાપણે સદ્ભાવ છે તેથી, અને (૩) તુલ્ય ધર્મ - સરખામણી કરીને. આમ, સાધ્યનું આરોપણ કરવું એ ‘કર્મ’ માં કારકપણું સૂચવે છે. (કારક = કારણ; છતી સત્તા સદ્ભાવ = સ્વાભાવિકપણે મૂળમાં હોવાપણું, અસ્તિત્વ; તુલ્ય ધર્મ = સમાન, તુલનાત્મક ગુણ; સાધ્યારોપણ = સાધ્યમાં સાધનનું આરોપણ કરવું)
વિશેષાર્થ :- અહીં પહેલા એટલું સમજી લઈએ કે ષ્ટકારકમાં ‘કારક’ નો અર્થ છે ‘કારણ’. અને તેમાં બીજું કારક ‘કર્મ-કારક’ છે તેમાં ‘કર્મ’ નો અર્થ છે ‘કાર્ય’. કારણ - કાર્ય સંબંધમાં કાર્ય તે કારણનું ફળ છે. તો પ્રશ્ન થાય કે ષ્ટકારકમાં ‘કર્મ’ એટલે કાર્યને ‘કારક’ તરીકે, અર્થાત્ કારણ તરીકે કેમ મુક્યું? જે કાર્ય થાય તેને જ કારણ તરીકે મુકવું તે તો વિરોધાભાસ

છે. તેનો ખુલાસો અહીં દેવચંદ્રજી ત્રણ રીતે, ત્રણ અપેક્ષાએ આપે છે : (૧) “કાર્ય સંકલ્પે કારક દશા” - કોઈ કાર્ય કરવા પહેલાં તેનો સંકલ્પ કરવો પડે. માટે કાર્યનો સંકલ્પ જ કારણ બની ગયું ! તે ‘અપેક્ષાએ’ કાર્યમાં કારણનો આરોપ કરીને કાર્યને કારક કહ્યું. દૃષ્ટાંતરૂપે ઘડો બનાવવાનો સંકલ્પ કારક બનીને ઘડો બનાવશે. સાધ્ય એવા ઘડામાં ઘડો બનાવવાના સંકલ્પરૂપ સાધનનું આરોપણ - “સાધ્યારોપણ” થયું. જિનસ્વરૂપ પ્રાપ્તિનો સંકલ્પ સાધકના જિન થવા રૂપ કાર્યનું કારક બનશે ! બીજું, (૨) “છતી સત્તા સદ્ભાવ”- માટીમાં ઘડારૂપ કાર્ય થવાની યોગ્યતા સત્તારૂપે રહેલી છે. આત્મામાં સિદ્ધ થવારૂપ કાર્યની યોગ્યતા સત્તારૂપે રહેલી છે અને તેથી આત્મા રુચિ જગાડીને તે કાર્ય કરવા ઉત્સાહિત થાય છે. માટે કાર્યની સત્તાગત યોગ્યતાનો વસ્તુમાં સદ્ભાવ હોવાથી તે ‘અપેક્ષાએ’ કાર્યને જ કારક અથવા કારણ કહી શકાય છે. અને ત્રીજું (૩) “તુલ્ય ધર્મને જોયવે” - કોઈ કાર્ય જોઈને તેના સમાન થવાની ઈચ્છા, પણ કર્તાને તે કાર્ય કરવા પ્રેરે છે; જેમ કે મુનિસુવ્રત ભગવાનની વીતરાગતા, શાંતપણું, નિર્વિકારીપણું જોઈને ‘સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ’ એ ન્યાયે તેમના તુલ્ય, તેમના સમાન થવાનો આપણને ઉત્સાહ જાગે છે. આમ, પ્રભુ થવાના કાર્યમાં પ્રભુ ‘સમાન’ બનવાનો ભાવ જ કારણ બનતાં, ‘સાધ્યારોપણ’ કરીને તે કાર્યને જ કારણ કહ્યું. આમ, ત્રણ પ્રકારે સાધ્ય એવા કાર્યનું કારણમાં આરોપણ - ‘સાધ્યારોપણ’ થી તે જ કારક બની જાય છે. કર્તા અને કર્મ કારક સમજાવ્યા પછી હવે ગણિશ્રી કરણ, સંપ્રદાન અને અપાદાન વિશે શું કહે છે તે જોઈએ:

અતિશય અતિશય કારણ કારક કરણતા રે,
નિમિત્ત અને ઉપાદાન;
સંપ્રદાન સંપ્રદાન કારણ પદ ભવનથી રે,
કારણ વ્યય અપાદાન. ઓં૭

શબ્દાર્થ : અતિશય એટલે મહત્વનું કારણ તે ‘કરણ’ કારક છે અને તે નિમિત્ત અને ઉપાદાન એમ બે પ્રકારે

કરવી તે છેલ્લી ગાથામાં કહી ગણિશ્રી સ્તવનની પૂર્ણાહુતિ કરે છે :

વંદન વંદન નમન સેવન વલી પૂજના રે,
સ્મરણ સ્તવન વલી ધ્યાન;
દેવચંદ્ર દેવચંદ્ર કીજે જગદીશનું રે,
પ્રગટે પૂર્ણ નિધાન, ઓ૦૧૦.

શબ્દાર્થ : જગદીશ એવા શ્રી પ્રભુને વંદન, નમન, સેવા, પૂજન, સ્મરણ, સ્તવન અને વળી ધ્યાન કરવાથી (આત્માની) પૂર્ણ સંપત્તિ પ્રગટે છે. (વલી = વળી; નિધાન = સંપત્તિ, ખજાનો)

વિશેષાર્થ : મોક્ષમાર્ગમાં તીર્થંકર પ્રભુ પુષ્ટ નિમિત્ત છે એમ શ્રી દેવચંદ્રજીએ અનેક રીતે અત્યાર સુધીમાં સમજાવ્યું. પ્રભુ સાથેનું અનુસંધાન, Connection સતત જળવાઈ રહે અને પ્રભુ સાથે એકત્વ સઘાય તે માટેના સુંદર અનુષ્ઠાનોનો ઉલ્લેખ કરી ગણિશ્રીએ સમસ્ત ભક્તિમાર્ગને અહીં આવરી લીધો છે. પ્રભુનું દર્શન થતાં જ બે હાથ જોડી વંદન અને મસ્તક ઝુકાવી પંચાંગ કે સાષ્ટાંગ ‘નમન’ કરતાં આપણો અહંકાર અને સ્વચ્છંદ પણ પ્રભુના શ્રી ચરણોમાં ઝુકે છે અને સદ્ગુણોમાં શિરોમણિ એવા વિનય ગુણની આરાધના સહજપણે થઈ જાય છે. ‘સેવન’ એટલે પ્રભુની આજ્ઞાનું એકનિષ્ઠ આરાધન. ‘પૂજન’ અર્થાત્ પ્રભુની અષ્ટપ્રકારી દ્રવ્યપૂજા તેમજ ભાવપૂજા કરવી. શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્તવનમાં શ્રી દેવચંદ્રજીએ પૂજન અને સેવનનો મહિમા ગાયો હતો. શ્રી આનંદધનજીએ પણ શ્રી સુવિધિનાથ સ્તવનમાં સુંદર રીતે પ્રભુપૂજનની વિધિ બતાવી છે. આવી જિનપૂજનાથી ‘નિજપૂજના’ રૂપ પારમાર્થિક લાભ મળે છે, જે જિનપૂજનનું સર્વોત્કૃષ્ટ ફળ છે. ત્યારબાદ અહીં કહ્યું ‘સ્મરણ’ એટલે પ્રભુનું નામસ્મરણ, તેમના ઉપકારોનું સ્મરણ અને તેમની વીતરાગતા, સર્વજ્ઞતા આદિ દશાનું સ્મરણ, પ્રભુના ચરિત્ર પ્રસંગોનું સ્મરણ. આમ, સ્મરણ થતાં પછી તો ગાઈ ગાઈને તેમના ગુણોના વખાણ કરીએ તે છે ‘સ્તવન’ રૂપ ભક્તિ, જેમાં નાયવા, કુદવાના પણ

ભાવ જાગે અને તે નૃત્ય, ગાન અને ધૂન કરતાં એવી લીનતા સઘાય કે સાધક પ્રભુના ધ્યાનમાં સરી પડે. આમ, વંદન, નમન, સેવન, પૂજન, સ્મરણ, સ્તવન અને ધ્યાન “કીજે જગદીશનું” એમ કરતાં એવી પરાભક્તિ સઘાય કે નિશ્ચય ષટ્કારકથી આત્મા પોતે પોતાના જ સ્વરૂપને પામે તેવી સમાધિદશા પ્રાપ્ત થાય. પછી તો સૌને સુવિદિત છે તેમ આ ભવ્યાત્મા ગુણસ્થાન આરોહણ કરતો અલ્પ ભવોમાં કેવળજ્ઞાનરૂપી પૂર્ણ નિધાન, અનંત ગુણોના ભંડારને પામે છે; એમ દેવચંદ્રજી દેવોમાં ચંદ્ર સમાન એવા શ્રી મુનિસુવ્રત ભગવાન પાસે પોતાની “પ્રગટે પૂર્ણ નિધાન” ભાવના વ્યક્ત કરી સ્તવન પૂર્ણ કરે છે.

ગણિશ્રીએ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી સાથે ઓલગડી કરતાં કરતાં પ્રભુભક્તિના માધ્યમથી, ષટ્કારકનું સ્વરૂપ ફરી એકવાર સમજાવી આપણને ઉપકૃત કર્યાં. ‘કર્તા’ એવા સાધકના આત્માને પોતાના પૂર્ણ નિધાનને પ્રગટાવવારૂપ કાર્ય (કર્મ-કારક) માટેની જ્યારે રુચિ જાગે છે ત્યારે તે રુચિ જ ઉપાદાન-કારક બની પ્રભુભક્તિરૂપ નિમિત્ત-કારકનું અવલંબન લઈ (કરણ-કારક), પોતાની અશુદ્ધ પર્યાયનો ત્યાગ કરી (સંપ્રદાન) સ્વભાવગત શુદ્ધ પર્યાય ઉત્પન્ન કરી (અપાદાન) પોતામાં જ (અધિકરણ) અંતરાત્મપણું અને અંતે પરમાત્મપણું પ્રાપ્ત કરે છે. આમ, વ્યવહાર અને નિશ્ચય ષટ્કારકના સિદ્ધાંત દ્વારા, તત્ત્વસભર ભક્તિ દ્વારા મોક્ષમાર્ગનો સુંદર ઉપક્રમ બતાવવા બદલ ગણિશ્રી દેવચંદ્રજીને કોટિ કોટિ વંદન કરી આ સ્તવનની વિચારણા અહીં વિરામ પામે છે. ષટ્કારકના જરા કઠિન વિષયને રજૂ કરવામાં અલ્પ પણ ચૂક રહી ગઈ હોય તો સર્વ સત્પુરુષોની સાક્ષીએ અંતઃકરણપૂર્વક ક્ષમાયાચના કરું છું. (ષટ્કારકનો વિષય બુદ્ધિની કસરતરૂપ લાગ્યો હોય તો સ્તવનનું ગાન સાંભળીને કે ગાઈને પ્રભુભક્તિ કરવા માત્રથી હળવા થઈ જઈશું!)

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ.

શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર (ક્રમાંક-૧૫)

* * * * * મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંધાર * * * * *

પ્રભુના ધ્યાનથી પ્રભુ સરીખા થવાય-૨

- **મૂળ શ્લોક :** (વસંતતિલકા)
ધ્યાનાજ્જિનેશ ! ભવતો ભવિનઃ ક્ષણેન,
દેહં વિહાય પરમાત્મદશાં વ્રજન્તિ ।
તીવ્રાનલાદુપલભાવમપાસ્ય લોકે,
ચામીકરત્વમચિરાદિવ ધાતુભેદાઃ ॥૧૫॥

● **અન્યચાર્થ :**
(હે) જિનેશ ! ભવિનઃ ભવતઃ ધ્યાનાત્ ક્ષણેન દેહં વિહાય પરમાત્મદશાં વ્રજન્તિ । ઇવ લોકે ધાતુભેદાઃ તીવ્રાનલાત્ ઉપલભાવં અપાસ્ય અચિરાત્ ચામીકરત્વં (વ્રજન્તિ) ॥

● **શબ્દાર્થ :** ધ્યાનાત્ - ધ્યાનથી, જિનેશ ! - (હે) જિનેશ્વર પ્રભુ, ભવતઃ - આપના ભવિનઃ - ભવ્ય જીવો, સંસારી જીવો ક્ષણેન - ક્ષણવારમાં, દેહં - દેહને, વિહાય - છોડીને, તજ્જને, પરમાત્મદશાં - પરમાત્માની અવસ્થાને, સિદ્ધ અવસ્થાને, વ્રજન્તિ - પામે છે, તીવ્ર - તીવ્ર, પ્રબળ, અનલાત્ - અગ્નિના સંયોગથી, ઉપલભાવમ્ - પથ્થરપણાને, અપાસ્ય - છોડીને, તજ્જને, લોકે - લોકમાં, જગતમાં, ચામીકરત્વં - સુવર્ણપણાને, અચિરાત્- અલ્પકાળમાં, તુરત જ, ઇવં - જેમ આ, ધાતુભેદાઃ - ધાતુના ભેદો - પ્રકારો, અનેક ધાતુઓ, વિશિષ્ટ પાષાણો, માટીમાંથી (ખનીજમાંથી) ધાતુ (સુવર્ણ) જુદી પાડવી તે.

● **સમશ્લોકી ગુજરાતી પદાનુવાદ :**
(હરિગીત)

ક્ષણ માત્રમાં જિનરાજ ! ભવિજન આપ કેરા ધ્યાનથી,
પામે દશા પરમાત્મની તજ્જ દેહને પ્રભુ જ્ઞાનથી;
જયમ તીવ્ર અગ્નિતાપથી મિશ્રિત ધાતુ હોય તે,
પથ્થરપણાને ત્યાગીને તત્કાળ સોનું થાય છે ! (૧૫)

(મંદાકાંતા)

ધ્યાનાગ્નિએ ભવિજન અહા સર્વ કર્મો જલાવી,
અંતે પામે પરમપદને દેહનો અંત લાવી;

અગ્નિકેરા પ્રબળ બળથી ભેદી પાષાણભાવ,
પામે સોના સરખી સઘળી ધાતુઓ શુદ્ધભાવ (૧૫)

● **ભાવાર્થ :** હે જિનેશ ! જેવી રીતે લોકમાં (જગતમાં) તીવ્ર અગ્નિના તાપથી જુદી જુદી ધાતુઓ (જેમાં સોનું બનવાની યોગ્યતા છે તે, સુવર્ણપાષાણ, ખનીજ) પથ્થરપણાને છોડીને તત્કાળ સુવર્ણ (સોનું) પણાને પામે છે, તેવી જ રીતે ભવ્યજનો (સંસારી જીવો) આપનું ધ્યાન (સમાધિ અવસ્થા) ધરવાથી દેહ (ભાવ) ને છોડીને ક્ષણમાત્રમાં પરમાત્મદશાને પામે છે, અર્થાત્ આપના ધ્યાનથી આપના જેવા થાય છે.

● **વિશેષાર્થ / પરમાર્થ :** પ્રભુને હૃદયમાં એક વખત સ્થાપ્યા પછી તેમનો પ્રભાવ કેવો હોય છે તે આ શ્લોકમાં બતાવે છે. અહીં સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિજી પ્રભુના ધ્યાનથી પ્રભુ જેવા થવાય છે એ વાત દૃષ્ટાંતપૂર્વક જણાવે છે. જેમ માટીમાં ભળેલી સોના, ચાંદી વગેરે ધાતુઓ તીવ્ર અગ્નિથી માટીથી છૂટી પડી જાય છે, અર્થાત્ પોતાનું મૂળ શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરે છે તેમ હે જિનેશ્વર પ્રભુ ! આપના ધ્યાનથી (ધ્યાનરૂપી અગ્નિથી) સંસારી જીવો પણ કર્મરૂપી મલિન અવસ્થા (પયર્થિ) ને છોડીને અને પાંચેય પ્રકારના દેહ (ઔદારિક, વૈક્રિયક, આહારક, તૈજસ, કાર્મણ) ને ત્યાગીને, પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપને પ્રગટ કરીને પરમાત્મદશાને, કેવળજ્ઞાન આદિ સ્વરૂપ શુદ્ધ-બુદ્ધ-મુક્ત સ્વરૂપ સિદ્ધ અવસ્થાને પામે છે. આ શ્લોકના દૃષ્ટાંતમાં કર્મને માટીની, શુદ્ધ આત્માને વિશુદ્ધ સુવર્ણની અને સંસારી જીવને ખાણમાં રહેલ ખનીજ સુવર્ણ પાષાણની ઉપમા આપેલ છે.

ખાણમાં રહેલા (માટી સાથેના) સોનામાં શુદ્ધ સુવર્ણની કાંતિ નથી હોતી. વળી, સુવર્ણના કણ અતિ થોડા અને માટીના થર ઘણા વધુ હોય છે. પાંચ-દશ ટન ખનીજમાંથી એકાદ ઔંસ સોનું માંડ મળે. તે જ પ્રમાણે, વૈભાવિક દશામાં રહેલા સંસારી આત્માના અસંખ્ય પ્રદેશોમાં દરેક આત્મપ્રદેશે મોહનીય કર્મના કારણે માટી જેવા કર્મદલિકો વધુ ને

છે, જ્યારે ધ્યાનનો સંબંધ મોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમ અને ક્ષય સાથે છે. ભવ્યજનોને પરમાત્મદશામાં આગળ વધવા માટે મુખ્ય આલંબન ધ્યાન છે. ધ્યાનથી પરમદશાની ઉપલબ્ધિ છે.

જે આત્મા પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન બને છે તે પરમાત્મદશા પામે છે. અહીં “ધ્યાન” શબ્દનો અર્થ છે **एकाग्र चिन्ता निरोधो ध्यानम्** (તત્ત્વાર્થ સૂત્ર ૯-૨૭). મનને કોઈપણ એક પદાર્થ પર કેન્દ્રિત કરવું તેનું નામ ધ્યાન છે. ધ્યાનનો સંબંધ મન સાથે છે. મનમાં જે વિકલ્પો ઊઠે છે તેનો નિરોધ તે ધ્યાન.

ઠાણેણં = શરીરનું સ્થિરીકરણ

મોણેણં = વાણીનું મૌન

ઝાણેણં = મનને કેન્દ્રિત કરવું.

માણસનું મન નાનું છે, પરંતુ તેમાં જ સારો યે સંસાર સમાયેલો છે. મન ચંચળ છે અને તેની ગતિ વીજળીવેગે ઝડપી છે. પ્રકાશની ગતિ એક સેકન્ડમાં ૧,૮૬,૦૦૦ માઈલની છે. એક સેકન્ડમાં તે પૃથ્વી ફરતી ૭ થી વધુ પ્રદક્ષિણા કરી શકે ! તે પ્રકાશથી પણ વધુ સૂક્ષ્મ અને ઝડપી વિચાર અને વિકલ્પોની (મનની) ગતિ છે.

આપણા મનમાં સારા-નરસા, શુભાશુભ એમ બન્ને પ્રકારના ભાવ ઊઠે છે. પરંતુ તે બન્ને ભાવમાં નહિ જોડાતા માત્ર તટસ્થ (કેવળ જ્ઞાતા-દૃષ્ટા) રહીને સાક્ષીભાવે જોયા કરવાના છે. તે જ સર્વ આગમનો સાર અને સંપૂર્ણ મોક્ષમાર્ગ છે.

સામાન્ય રીતે જેવું ધ્યાન કરીએ તેવા બની જવાય. ‘યોગસાર’ માં કહ્યું છે :

वीतरागं यतो ध्यायन् वीतरागो भवेद् भवी ।
इलिक्र भ्रमरी जाता ध्यायन्ती भ्रमरी यथा ॥૧-૪૨॥

● ભાવાર્થ : ભમરીનું ધ્યાન કરતી ઈયળ જેમ પોતે ભમરી બની જાય છે, તેમ વીતરાગ ભગવાનનું ધ્યાન કરતો ભવિક જીવ પોતે વીતરાગ બની જાય છે.

એ જ રીતે અશુભના ધ્યાનથી જીવ અશુભ બને છે, યથા:

रागादिदूषितं ध्यायन् रागादि विवशो भवेत् ।
कामुकः कामिनी ध्यायन् यथा कामैक विह्वलः ॥૪૩॥

● ભાવાર્થ : રાગાદિ વડે દૂષિત વસ્તુનું ધ્યાન કરતો જીવ પોતે પણ રાગાદિને વશ થાય છે. જેમ કામુક વ્યક્તિ કામિની-સ્ત્રીનું ધ્યાન કરતો કામાતુર, વિહ્વળ, ક્લુપિત થાય છે.

માટે જ વીતરાગનું ધ્યાન કરવું જોઈએ, એમ કહે છે :

वीतरागयतो ध्यायन् वीतरागो विमुच्यते ।
रागादिमोहितं ध्यायन् सरागो बध्यते स्फुटम् ॥૪૫॥

● ભાવાર્થ : વીતરાગ પ્રભુનું ધ્યાન કરતો જીવ વીતરાગ બનીને મુક્ત થાય છે, જ્યારે રાગાદિથી મોહિતનું ધ્યાન કરનારો જીવ રાગયુક્ત થઈને કર્મોથી બંધાય છે.

એક વસ્તુ પરના ચિંતવનને ધ્યાન કહે છે. તેમાં એક જ વસ્તુ પરની એકાગ્રતા છે. તેના ૪ પ્રકાર છે. બે અશુભ ધ્યાન તે (૧) આર્તધ્યાન અને (૨) રૌદ્રધ્યાન. બે શુભ ધ્યાન તે (૩) ધર્મધ્યાન અને (૪) શુક્લધ્યાન. આર્ત-રૌદ્ર ધ્યાન સંસારના કારણરૂપ છે અને ધર્મ-શુક્લધ્યાન નિર્વાણ-મોક્ષના સાધક છે.

(૧) આર્તધ્યાન : દુઃખી થવા પર ચિંતનરૂપ, મુખ્યત્વે માનસિક, ફળ તિર્યચ ગતિ, ખરાબ અને છોડવા જેવું. તેના ૪ પ્રકાર : (૧) ઈષ્ટ વિયોગ, (૨) અનિષ્ટ સંયોગ, (૩) વેદના અને (૪) નિદાન (નિયાણું).

(૨) રૌદ્રધ્યાન : ખોટા-પાપ કામ કરીને ખુશ થવા રૂપ, પરિણામની કૂરતા, ફળ નરક ગતિ, ખરાબ અને છોડવા જેવું. તેના ૪ પ્રકાર : (૧) હિંસાનંદી, (૨) મૃષાનંદી, (૩) ચૌર્યાનંદી અને (૪) પરિગ્રહાનંદી (સંપત્તિ, સુવિધા, સંગ્રહ, સજાવટથી હર્ષ).

(૩) ધર્મધ્યાન : ધર્મ અને સ્વભાવનું ચિંતન, મહાન પુણ્યબંધ, સંવર-નિર્જરાનું કારણ, ફળ દેવ-મનુષ્યગતિ, આદરવા જેવું. તેના ૪ પ્રકાર : (૧) આજ્ઞાવિચય-ભગવાનની આજ્ઞાનો વિચાર, (૨) અપાયવિચય - સંસાર અને દુઃખના કારણોનો વિચાર, (૩) વિપાક વિચય - કર્મ અને કર્મના ફળનો વિચાર અને (૪) સંસ્થાનવિચય - ત્રણ લોક અને ભવ પરિભ્રમણનો વિચાર.

(૪) શુક્લધ્યાન : કષાયરહિત અવસ્થામાં ધર્મ-આત્માનું ચિંતન, અબુદ્ધિપૂર્વક, નિર્વિકલ્પ, ફળ પંચમ

ગતિ મોક્ષ. તેના ૪ પ્રકાર (૧) પૃથક્ત્વ વિતર્ક સવિચાર - ગુણસ્થાન ૮ થી ૧૧, (૨) એકત્વ વિતર્ક અવિચાર - ગુણસ્થાન ૧૨, (૩) સૂક્ષ્મક્રિયા અપ્રતિપાતિ - ગુણસ્થાન ૧૩ અને (૪) વ્યુપરતક્રિયા અનિવૃત્તિ - ગુણસ્થાન ૧૪.

પ્રથમ ધર્મધ્યાનથી સાધક શરૂઆત કરે છે. તેમાં આલંબનરૂપ પરમાત્માનું (૧) પિંડસ્થ, (૨) પદસ્થ, (૩) રૂપસ્થ અને (૪) રૂપાતીત ધ્યાન ક્રમમાં કરતા જ્યારે શુક્લધ્યાનમાં પ્રવેશ કરે છે (૮મા ગુણસ્થાને) ત્યારે શ્રેણિ માંડીને ક્રમશઃ કર્મોની સંખ્ય-અસંખ્ય-અનંતગુણ નિર્જરા કરતા ઘાતી કર્મને ખપાવી (૧૨મા ગુણસ્થાનના અંતે) વીતરાગ બની, સર્વજ્ઞ (૧૩ મા ગુણસ્થાને) સયોગી કેવળી બની, અયોગી દશાએ (૧૪ મા ગુણસ્થાને) પહોંચી ઔદારિક-તૈજસ-કાર્મણ શરીરને સર્વથા (આત્યંતિક) છોડીને સમય-માત્રમાં વિશુદ્ધ એવા પરમપદને પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધ-બુદ્ધ થઈને સિદ્ધશીલા પર શુદ્ધ આત્મદશામાં સાદિ અનંતકાળ સ્થિર રહે છે.

देहं विहाय नो शाब्दिक अर्थ છે : દેહ છૂટી

જાય છે. પરંતુ એનો માર્મિક અર્થ છે કે દેહની આસક્તિ છૂટી જાય છે. અર્થાત્ દેહ રહેવા છતાં પણ દેહાધ્યાસ છૂટી જાય છે. દેહની પ્રક્રિયા ચાલુ રહે છે, પણ સાધક દેહક્રિયાનો દષ્ટા બનીને દેહની ભોગાત્મક અને વિષયાત્મક ક્રિયાઓથી વિમુખ થઈને દેહ હોવા છતાં વિદેહી બને છે.

● **ઉત્થાનિકા** : હવે પછીના ૧૬મા શ્લોકમાં આચાર્યશ્રી પ્રભુને પૂછે છે કે, હે પ્રભુ ! જે શરીરમાં આપનું ધ્યાન કર્યું હતું તે શરીરનો આપ કેમ નાશ કરી દો છો ? પછી સમાધાન કરે છે કે માર્ગમાં આવતી મુશ્કેલીઓને (શરીરને) દૂર કરવી તે મહાપુરુષોનો સ્વભાવ છે.

● **અંતમંગળ** : અંતમાં સર્વ જીવ પાર્શ્વ પ્રભુના ધ્યાનથી તેમના જેવા બને તેવી મંગલભાવના સાથે જિનાજ્ઞાથી કાંઈ વિપરીત લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિચ્છા મિ દુક્કડમ્.

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

પુસ્તક સમાલોચના

મિતેશભાઈ એ. શાહ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે ગ્રંથ કે પુસ્તકની બે નકલ મોકલવા વિનંતી છે.)

(૧) પુસ્તકનું નામ : વૈરાગ્યસિદ્ધિ લેખક : બા.બ્ર.પૂજ્ય ગોકુળભાઈ શાહ
પ્રકાશક : સહજાત્મસ્વરૂપ પરમગુરુ ટ્રસ્ટ C/o. શ્રી નરેશભાઈ સી. શાહ (ટ્રસ્ટી), પ્રકાશભાઈ સી. શાહ (ટ્રસ્ટી), ફોન નં. ૦૭૯-૨૬૭૬૦૧૭૧૮ (મો.) ૯૮૨૫૦૨૭૦૭૨ મૂલ્ય : આત્મકલ્યાણ
આવૃત્તિ : પ્રથમ, સને ૨૦૨૧ પાના : ૩૪૨
પ્રાપ્તિસ્થાનો : (૧) શ્રી ધારિણીબેન (મો) ૯૪૨૮૬૧૨૨૦૫ (૨) શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જ્ઞાનમંદિર, અમદાવાદ (૦૭૯) ૨૬૬૩૧૩૯૬ (૩) શ્રી દીપ્તિબેન, મુંબઈ (મો) ૯૮૨૧૮૩૦૭૭૮ (૪) શ્રી ક્રિષ્નાબેન, ચેન્નઈ (મો) ૯૮૪૦૯૯૯૦૩૩

પાકું બાઈનિંગ, આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ અને સારા કાગળનો ઉપયોગ થયો છે. આ ગ્રંથમાં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી રચિત 'દ્વાદશ અનુપ્રેક્ષા' (વૈરાગ્યની બાર ભાવનાઓ) પર વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. સાદી, સરળ છતાં સચોટ શૈલીમાં અનેક દષ્ટાંતો સહિત બાર ભાવનાઓનું હૃદયસ્પર્શી વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. વૈરાગ્યની ઉત્પત્તિ અર્થે દરેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ આ ગ્રંથનું અનુશીલન કરવા યોગ્ય છે.

પ્રવેશે છે. કર્તાપણાના ભાવને લઈ સંસાર નાટકના અભિનેતા જ બની રહેવું ગમે છે. પ્રેક્ષક બનવામાં અહંકાર વચ્ચે આવે છે. લોકદષ્ટિમાં દાની દેખાવું છે, ધાર્મિક દેખાવું છે, સેવાભાવી હોવાનો ડોળ કરવો છે, આપણે હસવું-રડવું, ખાવું-પીવું, હરવું-ફરવું વિગેરે નાટકીય ઢબે કરતા હોઈએ છીએ. પોતે જ પોતાના નાટકીય ઢબથી પ્રભાવિત-સંમોહિત થઈ પોતે ખરેખર રૂઝો જીવ છે એમ ભ્રાંતિ સેવે છે. એમાંથી કેટલાય દુર્ગુણો પ્રગટે છે. આત્મનિરીક્ષણમાં પોતે પોતાના પરિણામની જવાબદારી સ્વીકારે છે. પરિણામનું અવલોકન કરી મલિનતાના કારણો પોતામાં જ શોધવાનો પુરુષાર્થ કરે છે. અર્થાત્ આત્મનિરીક્ષણ એ વાસ્તવિક સ્વાધ્યાય છે. પરમઆગમરૂપ દુર્લભ મનુષ્યજીવનનો સ્વાધ્યાય છે. તેના વિના હજારો શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ પણ ‘માત્ર મનનો આમળો’ છે. આટઆટલી ક્રિયાઓ અને સત્સંગ, સ્વાધ્યાય કરવા છતાં કાર્યસિદ્ધિ નહિ થવામાં મુખ્ય કારણ આત્મનિરીક્ષણનો અભાવ છે. ‘સહુ સાધન બંધન થયા, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય, સત્સાધન સમજ્યો નહિ, ત્યાં બંધન શું જાય’. સાધનો પુષ્કળ કર્યા પણ તે વખતે પરિણામ પર દષ્ટિ નહોતી. લોકદષ્ટિ અને ઓઘદષ્ટિની મુખ્યતા હતી. ‘સામાયિક કરતા કરતા શેઠ ઢેઢવાડે ગયા’ એ અત્યંત પ્રબળ અને અસરકારક દષ્ટાંતને ભાગ્યે જ કોઈ મુમુક્ષુ સમજી શક્યા છે. જેની રુચિ હોય તે તરફ ઉપયોગ ખેંચાય - આકર્ષાય અને જ્યાં ઉપયોગ છે ત્યાં ભાવજીવ છે. તેથી સ્ત્રીનો વિચાર કરતા ઉપયોગ સ્ત્રી-મય થાય છે, ટોપીનો વિચાર કરતા ઉપયોગ ટોપી-મય થાય છે. તેવી જ રીતે, આત્માના પરિણામના વિચાર-ઘોલનથી ઉપયોગ આત્મા-મય થાય છે. આત્મનિરીક્ષણ એકાંતવાસની સાધના છે. બહારની દોડધામ, આપા-ધાપીમાં ગળાડૂબ જીવો માટે એ તો એવરેસ્ટના શિખર પર પહોંચવા કરતા પણ વધુ દુષ્કર-અસાધ્ય છે. તે તો કદાચિત્ શેરપાની મદદથી શક્ય છે, પણ આ તો એકલાએ જ અનાદિના જન્મોજન્માંતરના દુર્ભેદ વૃત્તિઓના પર્વતોને માત કરવાના છે. તેથી જીવ માટીપગો રહે છે અને એના અભ્યાસનો પ્રયત્ન પણ કરતો નથી. બીજી વાતે શૂરો હોવા છતાં આત્મનિરીક્ષણની વાત આવે ત્યારે ગળિયો બળદ

થઈ જાય છે. આત્મનિરીક્ષણમાં આત્મા અને મનજનિત આત્મવિચાર સાથે તે વિચારની દષ્ટિ (શ્રદ્ધા) અંતરંગ અભિપ્રાય ઉપર છે. અર્થાત્ સ્વસન્મુખ આત્મવિચાર છે, સંવેગપૂર્વકના અને શ્રદ્ધાપૂર્વકના આત્મવિચાર છે. સંવેગ વિનાના એકલા જ્ઞાનવિચાર તો બુદ્ધિપૂર્વકના બહિર્મુખ વિચાર છે અને તે તો ખોપડીની ખંજવાળ છે, પંડિતાઈ છે. તેથી નિર્વેદ સાથે સંવેગ હોવો અનિવાર્ય છે. વાસ્તવમાં બન્ને એક જ સિક્કાની બે બાજુ છે. સંવેગ વિનાનો નિર્વેદ તો મોહ કે દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય હોય છે. નિર્વેદ વિનાનો સંવેગ પંડિતાઈ છે, શુષ્કજ્ઞાનીની ખોપડીની ખંજવાળ છે.

મોહરાજા સાથે આંતરિક યુદ્ધ ખેલાય છે : આત્મનિરીક્ષણથી અનાદિની વાસના-વૃત્તિઓમાં છુપાયેલ મોહરાજાને ખુલ્લો કરી માત કરવાની ક્ષમતા પ્રગટે છે. દુશ્મનનું સ્વરૂપ, તેની શક્તિ, તેની ચાલ, યુક્તિ જાણ્યા વિના મોહરાજાનો પરાજય કેવી રીતે કરીશું? આત્મનિરીક્ષણમાં મોહરાજાના ‘અહં-મમ’ મંત્રને નિષ્ફળ કરવાની તાકાત છે. જેમ મૂળિયાને પ્રકાશમાં લાવતાં જ નષ્ટ થવા માંડે છે, તેમ મોહરાજા પર જ્ઞાનનું પ્રકાશકિરણ પડતા જ તેનું બળ તૂટવા માંડે છે અને ધર્મરાજાનું બળ વધવા માંડે છે. પરમાં સુખબુદ્ધિરૂપ અંતરંગ અવ્યક્ત મોહરાજાનું વ્યક્તરૂપ વિભાવભાવ છે. તેને જાણવામાત્રથી મોહરાજાનું જોર તૂટવા માંડે છે. અર્થાત્, પરમાં સુખબુદ્ધિરૂપ પર સાથેનો તાદાત્મ્ય અધ્યાસ ગળવા માંડે છે. આત્માની અજાગૃતિમાં જ મોહરાજાનું અસ્તિત્વ સુરક્ષિત રહે છે. તટસ્થતાપૂર્વકના નિરીક્ષણથી મોહરાજા અને ધર્મરાજા વચ્ચેની ભિન્નતાનો બોધ થાય છે. ત્યાં સુધી મોહરાજા જ ધર્મરાજાનો ઢોંગ કરતો હતો. કેવીરીતે? આ કાળમાં સીધી આંગળીએ ઘી ન નીકળે, જેવા સાથે તેવા થવું પડે, આવા પંચમકાળમાં ભોળા રહો તો બધા તમને ભોટવી જાય, બોલે તેના બોર વેચાય-એવા વ્યર્થ વિચારો જીવને ઠસાવી મોહરાજા પોતાનું વર્ચસ્વ જાળવી રાખે છે. આવા પ્રતિકારો, વૃત્તિઓથી જીવને લાભ થાય છે એવો ભ્રમ ઉત્પન્ન કરે છે. વાસ્તવમાં ‘આત્મા જાગે તો કર્મો ભાગે’ અને મોહરાજાનું બળ ઇન્નભિન્ન થવા માંડે પણ એવો જાગવાનો પુરુષાર્થ, પોતે જેવો છે તેવો જોવાનો રૂઝો

પુરુષાર્થ કોણ કરી શકે ? પોતાના દંભયુક્ત નાટકીય હાવભાવ ખૂંચવા માંડે, હૃદયના ભાવપૂર્વક દંભ અને માયામૃષાવાદથી મુક્ત થવાનો નિર્ણય હોય, છૂટવાની અંતરતમ ભાવના હોય, પોતાના મૂળસ્વરૂપની પ્રાપ્તિની ઝંખના હોય, પૂર્વના સંસ્કાર જાગૃત થયા હોય, જ્ઞાનીની આજ્ઞા પ્રમાણે અપૂર્વ અંતરસંશોધન કરવાનું પ્રબળ જિજ્ઞાસાબળ હોય, રૂડા દેખાવાના ભાવ ક્ષીણ થયા હોય, (સમજણપૂર્વક લોકદૃષ્ટિ, ઓઘદૃષ્ટિને આત્મઘાતી જાણી હોય) દંભ અને માયામૃષાવાદના પરિણામના ફળનો વિચાર કરી ભવભીરુતા પ્રગટી હોય, સત્સંગ-સ્વાધ્યાય-સત્સમાગમથી ભાવિત થઈ ચિંતન-મનન કરી આત્મકલ્યાણની ભાવના દઢ કરી હોય, બધું દાવ પર લગાવી દેવાની તૈયારી હોય, આત્મવંચનાના કુમાર્ગથી થાકેલો હોય. આ બધા કારણો એકસાથે હોવા જરૂરી નથી. જીવની તત્સમયની યોગ્યતા પ્રમાણે ઉપર જણાવેલ કોઈને કોઈ કારણોના અંશો પ્રગટેલા હોય છે.

સ્વાભાવિક શક્તિ જાગૃત કરવાની સાધના છે :- સ્વયંનું નિરીક્ષણ કરે તો પોતાની ગુપ્ત શક્તિઓ જાગૃત થાય, આત્મિક શક્તિનો ઉછાળો આવે છે. દોષો તો ‘ઉઠી નાઠા બોધા’ એ ન્યાયે પોતાના પરિણામ પર દૃષ્ટિ કરતા વાસનાના મૂળ ઢીલા પડવા માંડે છે. વિપરીત દૃષ્ટિને લઈ આત્માની સ્વાભાવિક શક્તિનું વૈભાવિક શક્તિમાં રૂપાંતરણ થઈ અનાદિની વૃત્તિના મૂળિયાને પુષ્ટ કરતા હતા. હવે પોતાના જ પરિણામ પર દૃષ્ટિ થવાથી વૈભાવિક શક્તિ ઉત્પન્ન થતી નથી. આત્માની પોતાની સ્વાભાવિક શક્તિનો આવિર્ભાવ થાય છે. અનાદિની વૃત્તિના મૂળને નષ્ટ કરવામાં મદદ કરે છે અને આગળ વધતી દશામાં સ્વ-પરનો વિવેક કરવાની ક્ષમતા પ્રગટાવે છે. પ્રસંગ પતી ગયા પછી પણ પોતાના થઈ ગયેલા વિભાવને દોષરૂપે જોવાથી વિભાવરસની તીવ્રતામાં મોળાશ આવે છે. દોષને દોષરૂપે જોવાથી તે વિભાવ અવચેતન મનમાં જઈ અનાદિની વૃત્તિને બળ આપી શકે નહિ. અર્થાત્, પરમાં સુખબુદ્ધિરૂપ દર્શનમોહ-ભાવમોહની પક્કડ ઢીલી પડતી જાય છે.

આત્મનિરીક્ષણથી જ્ઞાન નિર્મળ થાય છે અને નિર્મળ

જ્ઞાન ક્રાંતિ સર્જે છે : જેમ વૃક્ષના મૂળને પ્રકાશમાં લાવતા મરવા લાગે છે તેમ અવચેતન મનના ઊંડાણમાં જ્ઞાનપ્રકાશનું કિરણ લઈ જતા જ અનાદિની વૃત્તિનો આધાર છીનવાઈ જાય છે. વાસનાના મૂળ સુકાવા માંડે છે. જીવનમાં આમૂલ પરિવર્તનની શરૂઆત થાય છે. આ રીતે વાસનાને અપક્ષપાતપણે જાણવાથી વાસનાના મૂળ સુકાવા લાગે છે. વાસનાનું મૂળ પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં સુખબુદ્ધિ છે, વૃત્તિ છે. કેવી રીતે પ્રક્રિયા થાય છે ? પરિણામના અવલોકનથી પરિણામ સાથેનું એકત્વ તૂટે છે. પરિણામનું (રાગદ્વેષનું) અવલોકન કરનાર પ્રજ્ઞા (સદ્બુદ્ધિ) પરિણામથી ભિન્ન પડે છે. રાગદ્વેષરૂપ પરિણામ સંયોગી અવસ્થાનું કાર્ય છે. પરિણામને જોનાર પ્રજ્ઞા આત્માનો ગુણ છે. પરિણામ આત્માની પર્યાયમાં થાય છે. અર્થાત્, પરિણામ જીવ કરે છે. જીવને જ્ઞાનમાં સમજાય છે કે રાગદ્વેષ થયા તે ઈન્દ્રિયોના વિષયભૂત પદાર્થોના લક્ષે થયા છે તેથી તે સ્વભાવભૂત ન હોઈ શકે. બીજી રીતે વિચારીએ તો કર્તા-કર્મ એક દ્રવ્યમાં જ હોય અને સર્વથા હોય તો જ તે જીવનું સ્વભાવભૂત કર્મ કહી શકાય. રાગદ્વેષ સર્વ કાળે અને સર્વ અવસ્થામાં હોતા નથી, થતા નથી. અરિહંત અને સિદ્ધ અવસ્થામાં રાગદ્વેષ નથી. તેથી રાગદ્વેષ એ જીવના સમયવર્તી વિકારી પરિણામ છે. પર જ્ઞેયો સાથેની તન્મયતા તોડવાની પ્રક્રિયા છે. વિચારવાન જીવને તો રાગદ્વેષ થતા જ ઝાટકો લાગવો જોઈએ. મને કેમ રાગદ્વેષ થયા ? આવો પ્રશ્નાત્મક વિચાર થતાં જ પદાર્થ સાથેની કે ઉદય સાથેની તન્મયતા-સંલગ્નતા તૂટે છે અને રાગદ્વેષ નિર્મૂળ થવા માંડે છે. પતિ-પત્ની રાત્રે પોતાના શયનખંડમાં કામક્રીડા કરતા હોય અને અચાનક નીચેથી મોટો અવાજ આવે તો ચોરના વિચારે ઈન્દ્રિય સાથેનું માનસિક જોડાણ તૂટે છે અને તેમની કામવાસના લુપ્ત થઈ જાય છે. તેવી રીતે વિચારવાન જીવ, મુમુક્ષુ જીવ સદ્ગુરુના બોધને જાગૃત કરી, ઉદયપ્રસંગે પોતાને જગાડી ઉદય સાથેનું અનુસંધાન તોડે છે અને નિર્લેપભાવે ઉદયમાંથી પસાર થઈ નિર્જરા કરે છે. જ્ઞાનમાં આવો સદ્વિચાર આવતા જ ઈન્દ્રિયવિષય અને ઈન્દ્રિય વચ્ચેની માનસિક સંધિમાં ભંગ પડે છે. આત્મા ભાવમન સાથે અને

ભાવમન દ્રવ્યમન સાથે જોડાયેલ છે. દ્રવ્યમન ઈન્દ્રિયો સાથે સંકળાયેલ છે. ઈન્દ્રિયોના વિષયભૂત પદાર્થો દેહથી જુદા અને બહાર છે. પર પદાર્થોમાંથી સુખ મેળવી શકવાની મિથ્યા માન્યતાને લઈ સંકલ્પશક્તિ દ્વારા ઉપયોગ બાહ્ય પદાર્થો સાથે માનસિક જોડાણ કરે છે. તેથી ઈન્દ્રિયના વિષયભૂત પદાર્થને માત્ર કલ્પના દ્વારા ભોગવવાનો નિષ્ફળ પ્રયત્ન કરે છે. પરમાં સુખબુદ્ધિને લઈ મનમાં રાગદ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે, સદ્બુદ્ધિ જાગૃત થઈ સદ્વિચારના બળે પદાર્થ સાથેનું માનસિક જોડાણ તોડે છે. પદ, પ્રતિષ્ઠા, લક્ષ્મી વગેરે સુખ આપી શકે નહિ. એક દ્રવ્ય અન્ય દ્રવ્યના પરિણામ કરી શકે નહિ તેમ જ ભોગવી શકે પણ નહિ એવો ત્રિકાળ અબાધિત નિયમ છે. સર્વ દ્રવ્યો સ્વતંત્રપણે સમયે સમયે પોતામાં જ પરિણમતા હોય છે. જે કંઈ પ્રાપ્ત થયેલ છે તે પુણ્યોદયના કારણે મળેલ છે. તેને ભોગવવાનો ભાવ જ પાપભાવ છે. હું તો તે સર્વને જાણનાર-દેખનાર સાક્ષીચેતના છું. આવા હૃદયના ભાવપૂર્વકના આત્મવિચારથી રાગદ્વેષની ઉત્પત્તિના કારણ નષ્ટ થાય. આમ, પરિણામનું નિરીક્ષણ કરવાથી વિભાવની માત્રા ઘટી જાય છે અને વિભાવ નિરાધાર થઈ ક્રમે કરી લુપ્ત થઈ જાય છે. એકજ ઉદયપ્રસંગમાં અજ્ઞાની-ભવાભિનંદી જીવ કર્મબંધ કરી સંસારને લંબાવે છે અને વિચારવાન જીવ એ જ ઉદયપ્રસંગમાં આત્મનિરીક્ષણ કરી સંસારથી છૂટતો જાય છે. ઈલાયચીકુમાર, ચિલાતિપુત્ર, પ્રસેન્નજીત વગેરે આત્મવિચારે કરી પાછા વળ્યાં અને મોક્ષમાર્ગમાં ટકી રહ્યા. સંભૂતિ મુનિ, ગોશાળો, જમાલી વગેરે આત્મનિરીક્ષણના અભાવે પાછા ન વળી શક્યા અને અધોગતિને નોતરી.

પ્રયોગ : એકાએક નાટકના અભિનેતામાંથી પ્રેક્ષક બની નાટકને નિહાળવું : અભિનેતામાંથી અચાનક પ્રેક્ષક બનવું એટલે પરિણામધારાને અચાનક જ વળાંક આપવો. એકાએક યુ-ટર્ન લેવાનો અભ્યાસ કરવાનો છે. કોઈપણ પ્રકારના શણગાર વિના દર્પણ સામે ઊભા રહીએ તો દર્પણ આપણને જેવા છીએ તેવા બતાવે. તેવી રીતે, કોઈપણ અંગત અભિપ્રાય વિના પોતાને પોતાના જ્ઞાનદર્પણમાં જોવાનો અભ્યાસ એટલે આત્મનિરીક્ષણનો અભ્યાસ. સ્વપ્ન દશાના રમેશને

જોવાને બદલે રમેશ જેવો છે તેવો જોવાનો સંનિષ્ઠ પુરુષાર્થ કરવાનો છે. ધ્યાનપૂર્વક ધ્યેયના લક્ષે પોતાના પરિણામને જોવાના છે. રાગદ્વેષરૂપ પરિણામ એ અનાદિની વૃત્તિના પડઘાઓ છે. તેથી પરિણામનું અવલોકન કરવું એટલે પોતાની જન્મોજન્મની વૃત્તિઓનું અવલોકન કરવા બરાબર છે. ઘણી સૂક્ષ્મતાથી ધ્યાનપૂર્વક બારીકાઈથી પોતાના પરિણામોનું અવલોકન કરવું. તેમ કરવામાં નિરીક્ષણની પ્રક્રિયા ધીમી પણ સતેજ હોય છે. એક જ્ઞેય પરથી દષ્ટિ હટાવી અન્ય જ્ઞેય પર દષ્ટિ લઈ જવાની પ્રક્રિયા વખતે અંતઃકરણમાં ઉઠતા ભાવો પકડાશે. જેટલું સૂક્ષ્મ અને ગહન નિરીક્ષણ કરીએ તેટલા અંશે અવચેતન મનમાંથી ઉઠતા ભાવો - દ્વેષના, કદાગ્રહના, દુરાગ્રહના ભાવો પકડાશે. તેથી તે દુર્ભાવના કારણો પ્રત્યે દષ્ટિ જશે. ભૂતકાળના બનાવો અને તેનાથી પ્રભાવિત થઈ સંગ્રહ કરેલા અભિપ્રાયો જ્ઞાનમાં જણાશે. એવા મિથ્યા અભિપ્રાયોને અનુસરીને વર્તના થવી એને જ જ્ઞાનીઓએ સ્વપ્નદશા કહી છે. તથાકથિત જાગૃત કહેવાતી દશા પણ વાસ્તવમાં ખુલી આંખે સ્વપ્ન જ છે. વર્તમાન સમયે નિજાવલોકન કરવાની ક્ષમતા ન હોય તો શરૂઆતમાં દરરોજ રાત્રે સૂતા પહેલા આત્મનિરીક્ષણ કરી દિવસ દરમિયાન બની ગયેલા પ્રસંગોને યાદ કરી તે સમયના પરિણામોનું નિષ્પક્ષપાતે અવલોકન કરવું. રાતનો સમય વધુ અનુકૂળ છે કારણકે બાળકો, જોબ, ટેલિવિઝન, રસોડું વગેરેની શાંતિ છે. પ્રસંગનું અવલોકન નથી કરવાનું પણ એ પ્રસંગ નિમિત્તે થયેલા પરિણામોનું અવલોકન કરવાનું છે. ન કરવા જેવા પરિણામની આલોચના કરી, હૃદયના ભાવપૂર્વક પશ્ચાત્તાપ કરી ત્યાંથી પાછા વળવું. શુભ ક્રિયા કે અન્ય ક્રિયા કરતી વખતે થયેલા શુભ ભાવનો સંતોષ માણવો અને એવા શુભ ભાવ આત્મલક્ષપૂર્વક વધુ ને વધુ થાય એવી ભાવના ભાવવી. પોતાના ધ્યેયને દૃઢ કરે એવા બોધવચનો, મંત્રો, નવકારમંત્ર વગેરેનું સ્મરણ ભાવપૂર્વક કરવું. પૂર્વે કરેલ તીર્થયાત્રાને યાદ કરી ભાવ નમસ્કાર કરવા. તત્ત્વત્રય, સદ્ગુરુ, સત્શાસ્ત્ર, ઉપકારી માતા-પિતા,

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પર)

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થામાં છાશ-વિતરણનો શુભારંભ

મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોના આધ્યાત્મિક વિકાસની સાથે સમાજોત્કર્ષની પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરવું તે સંસ્થાનું એક ધ્યેય છે. આ માટે ગુરુકુળ સંચાલન, મેડિકલ સેન્ટરનું સંચાલન, વિવિધ મેડિકલ કેમ્પોનું આયોજન, જરૂરતમંદો માટે વસ્ત્રાદિનું વિતરણ કરવું, છાશકેન્દ્રો ચલાવવા જેવી અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓ ચાલે છે.

પ્રવર્તમાન કોરોના મહામારીને કારણે આ વર્ષે છાશકેન્દ્રો પરથી છાશવિતરણ થઈ શક્યું નથી, પણ સંસ્થાના કર્મચારીઓ, રસોડાના કર્મચારીઓ, સિક્યુરીટી સ્ટાફ વગેરે માટે છાશવિતરણનો શુભારંભ તા. ૧૧-૦૪-૨૦૨૧ ના દિવસથી કરવામાં આવ્યો છે. પૂજ્ય બહેનશ્રી, આદ. બા.બ્ર. સુરેશભૈયા, આદ. ટ્રસ્ટીવર્ધ શ્રી બિપીનભાઈ મણિયાર, આદ. શ્રી દિનેશભાઈ બાવીસી, આદ. શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ ગોસલિયા, આદ. શ્રી શ્યામસુંદર ગુપ્તાજી વગેરે મહાનુભાવોના વરદ હસ્તે દીપ-પ્રાગટ્ય દ્વારા છાશ-વિતરણનો શુભારંભ કરવામાં આવ્યો. છાશ-વિતરણની કાર્યવાહીમાં આદ. શ્રી શ્યામસુંદર ગુપ્તાજી, આદ. શ્રી જોઈતારામ પરમાર, આદ. શ્રી શંકરભાઈ પટેલ, આદ. શ્રી જીવણકાકા તેમજ શ્રી હર્ષદભાઈ (કર્મચારીશ્રી) વગેરેનો સુંદર સહયોગ સાંપડ્યો છે. નિઃસ્વાર્થભાવે આ સેવાના યજ્ઞમાં જોડાઈને ખૂબ પ્રેમપરિશ્રમ કરનાર ઉપરોક્ત સેવાભાવી મુમુક્ષુઓને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે. આદ. શ્રી વિમળાબેન કાંતિલાલ ખંધાર, હસ્તે : શ્રી મિહિરભાઈ તથા શિલ્પાબેન ખંધાર (આદ. મુમુક્ષુવર્ધશ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ ગોસલિયાના દીકરી-જમાઈ) છાશવિતરણના લાભાર્થી બન્યા છે. સમાજસેવાના કાર્યમાં સુંદર આર્થિક સહયોગ આપવા બદલ ઉપરોક્ત દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે.

ચૈત્ર વદ પાંચમ - પરમકૃપાળુદેવના સમાધિદિન નિમિત્તે સંસ્થામાં વૈવિધ્યપૂર્ણ કાર્યક્રમો સંપન્ન

ચૈત્ર વદ પાંચમ એટલે વિશ્વની વિરલ વિભૂતિ પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનો પરમસમાધિદિન. આ દિવસે સંસ્થા સ્થિત મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ સવારે શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રની પૂજા કરી હતી. ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રીના વચનામૃત પત્રાંક-૮૦ ના આધારે રાજકોટમાં થયેલ સ્વાધ્યાયની કેસેટ મૂકવામાં આવી હતી. બપોરે બે વાગ્યે સૌએ પોતાની કુટિરમાં મંત્રજાપ કર્યા હતા. બપોરે ચાર વાગ્યે આદ. બા.બ્ર.સુરેશજીનો ઓડિયો સ્વાધ્યાય મૂકવામાં આવ્યો હતો. રાત્રે સૌએ શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રનું પારાયણ કર્યું હતું. આ ઉપરાંત બા.બ્ર. પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈનો 'યુ ટ્યૂબ' પરથી સ્વાધ્યાય સાંભળ્યો હતો.

સંસ્થા સ્થાપનાદિનની મંગલમય ઉજવણી

વૈશાખ સુદ દશમ એટલે ભગવાન મહાવીર કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક દિન. આ શુભ દિને તા. ૦૯-૦૫-૧૯૭૫ ના રોજ આપણી સંસ્થાની સ્થાપના થઈ હતી. સંસ્થા દ્વારા મુમુક્ષુઓના આધ્યાત્મિક વિકાસ તથા સમાજ-ઉત્કર્ષની વૈવિધ્યપૂર્ણ પ્રવૃત્તિઓ સુપેરે ચાલી રહી છે. પૂજ્યશ્રીની પુરુષાર્થયુક્ત પરમાર્થપ્રેરક વાણીથી હજારો મુમુક્ષુઓને દિવ્ય જીવન જીવવાની કળા સંપ્રાપ્ત થયેલ છે. તા. ૨૨-૦૫-૨૦૨૧ ના રોજ 'સ્થાપના સ્મૃતિ દિન' તરીકે મંગલમય ઉજવણી કરવામાં આવી.

સવારે જિનાભિષેક બાદ પ્રભુ મહાવીરની પૂજા કરવામાં આવી. ત્યારબાદ પૂજ્ય બહેનશ્રી તથા આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ પ્રાસંગિક ઉદ્બોધનમાં સંસ્થાના વિકાસક્રમ વિશે માહિતી આપતા પૂજ્યશ્રીના ગુણાનુવાદ કર્યા. રાત્રે zoom મીટીંગ અંતર્ગત આદ. શ્રી પંકજભાઈ શાહના નવકારમંત્રના ઉચ્ચારણ દ્વારા કાર્યક્રમનો મંગલ પ્રારંભ થયો. આદ. અશોકભાઈ શાહે મંગલાચરણ કરાવ્યું. ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રીના વિડીયો દ્વારા સૌએ હિતકારી બોધ ગ્રહણ કર્યો. પૂજ્ય બહેનશ્રી, આદ. બા.બ્ર. સુરેશજી, સંસ્થાના ટ્રસ્ટી આદ. પ્રકાશભાઈ શાહ, સંસ્થાના પ્રમુખ આદ. નીતિનભાઈ પારેખ, સંસ્થાના ટ્રસ્ટી આદ. ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ પ્રાસંગિક ઉદ્બોધન કર્યા.

આદ. પ્રવીણભાઈ (અમેરિકા) એ ભક્તિપદ પ્રસ્તુત કર્યું. ત્યારબાદ બા.બ્ર. છાયાબેન શેઠ, શ્રી સંજયભાઈ ખન્ના, શ્રી તરલાબેન બાવીસી, શ્રી શરદભાઈ જશવાણી, શ્રી બકુલભાઈ પારેખ, શ્રી સુવણાબેન, શ્રી પ્રતાપભાઈ પરિવાર, શ્રી કિરીટભાઈ (નડિયાદ), શ્રી પોપટભાઈ, શ્રી વિજયભાઈ, શ્રી ભાવિનભાઈ ડેલીવાળા, શ્રી ભારતીબેન (સિંગાપોર), શ્રી પુષ્પાબેન શાહ (લંડન), શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર, શ્રી સુધાબેન લાખાણી, શ્રી કિશોરભાઈ શેઠ વગેરે મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ હૃદયોદ્ગારો પ્રસ્તુત કર્યા હતા. ત્યારબાદ ત્યાગી સાધકવૃંદ કોબાએ ગુરુવંદના કરાવી હતી. શ્રી બિપીનભાઈ મણિયારે માંગલિક ફરમાવ્યું. શ્રી અનુપમભાઈ શાહના અંતમંગલ અને બહેનશ્રી દ્વારા સૂત્રઉચ્ચારણ બાદ કાર્યક્રમની પૂર્ણાહુતિ થઈ. ૧૧૦ જેટલા પરિવારોએ આ મીટીંગમાં ભાગ લીધો હતો.

સંસ્થામાં લીમડી ગોપાલ સંપ્રદાયના પૂજ્ય નમ્રતાબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૩ નું શુભાગમન

સંસ્થામાં લીમડી ગોપાલ સંપ્રદાયના પૂજ્ય નમ્રતાબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૩ નું શુભાગમન થતાં ધર્મોલ્લાસમય વાતાવરણ સર્જાયું હતું. પૂજ્ય નમ્રતાબાઈ મહાસતીજીને બાલ્યાવસ્થામાં માત્ર ૩ વર્ષની વયે તેઓના માતૃશ્રીનો વિયોગ થયો હતો. શ્રી શાંતિલાલ શાહ રચિત ‘ચંદનબાળા’ નાટક જોયા પછી તેઓના જીવનમાં વળાંક આવ્યો. સંસારની અસારતા ભાસતા તેઓએ લીમડી ગોપાલ સંપ્રદાયમાં પૂ. લીલાવંતીબાઈ પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી. તેઓની સ્મરણશક્તિ તીવ્ર હોવાથી રોજની ૫૦ ગાથાઓ યાદ કરી લેતા. દીક્ષા બાદ તેઓએ જ્ઞાનની ઉત્તમ આરાધના કરી. તેઓએ ૧૮ આગમનો મુખપાઠ અર્થ સહિત કરેલ છે. તેઓ સારા કવયિત્રી પણ છે. કુશાગ્ર બુદ્ધિને કારણે તેઓ ગમે તે વિષય પર તૈયારી કર્યા વગર વ્યાખ્યાન આપી શકે છે. દયા, વૈયાવચ્ચ (સેવા) તેઓના જીવનમાં તાણાવાણાની જેમ વણાઈ ગયા છે.

પૂજ્ય મહાસતીજીઓ આપણી સંસ્થામાં ૨૦ દિવસ રોકાયા હતા. બા.બ્ર.આદ. સુરેશભૈયાએ ‘આઠ દષ્ટિની સજ્જાય’, ‘છ પદનો પત્ર’ વિષયના આધારે મહાસતીજીઓને સત્સંગ કરાવ્યો હતો. મહાસતીજીઓ સંસ્થામાં થતાં સ્વાધ્યાય, ભક્તિ તથા નિયમિતતાથી પ્રભાવિત થયા હતા. પૂજ્ય મહાસતીજીઓને સંસ્થાનું આધ્યાત્મિક વાતાવરણ રુચિકર લાગ્યું અને સંસ્થામાં ધર્મની સુંદર આરાધના થવા બદલ પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરી હતી. પૂજ્ય નમ્રતાબાઈ મહાસતીજી સંસારી પક્ષે આપણી સંસ્થાના વડીલ મુમુક્ષુ આદ. શ્રી નરેન્દ્રભાઈ શાહ (રાજકોટ) ના માસીના દીકરી બહેન થાય.

સંસ્થાના કર્મચારીઓનું અભિવાદન

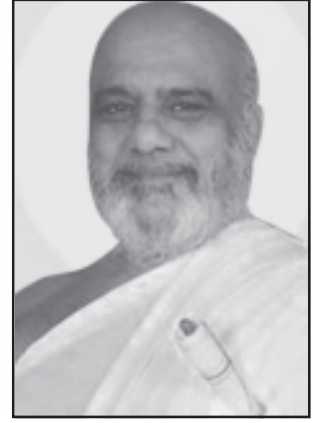
આદ. મુમુક્ષુ બહેન શ્રીમતી ઉષાબેન શેઠની માંદગી સમયે તથા આદ. શ્રી નિર્મળાબેનના દેહવિલય સમયે સંસ્થાના સન્નિષ્ઠ કર્મચારી ભાઈ-બહેનોએ પરિવારના સભ્યોની જેમ પ્રેમપૂર્વક સેવાઓ કરી હતી તે ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે. સંસ્થા વતી ટ્રસ્ટી મહોદય આદ. શ્રી ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ સંસ્થાના કર્મચારીઓની નિઃસ્વાર્થ સેવાઓને બિરદાવીને ધન્યવાદ પાઠવ્યા હતા.

ભોજનાલય કાયમી તિથિ : (૧) શ્રી મહેન્દ્રભાઈ એસ. મહેતા, પૂના	રૂા. ૨૫,૦૦૦/-
મેડિકલ સેન્ટર : (૧) શ્રી દિનેશચંદ્ર એસ. બાવીસી, રાજકોટ (ત્યાગી મહિમા, આંખના ઓપરેશન માટે)	રૂા. ૮૦,૦૦૦/-
પૂજ્યશ્રી સ્મૃતિ ફંડ : (૧) શ્રી જયંતભાઈ શાહ, મુંબઈ	રૂા. ૨,૦૦,૦૦૦/-

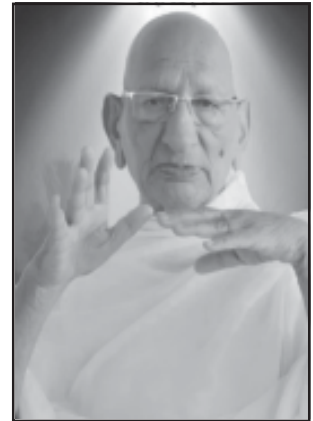
વૈરાગ્ય સમાચાર

કાળધર્મ પામ્યા છે.

(૧) કોબા : પૂજ્ય રાષ્ટ્રસંત આચાર્યશ્રી પદ્મસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. ના શિષ્ય પૂજ્ય આચાર્યશ્રી અમૃતસાગરસૂરીજી મહારાજ તા. ૦૩-૦૫-૨૦૨૧ ના રોજ સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યા છે. આચાર્ય પદ્મસાગરસૂરીશ્વરજીના ત્રીજા નંબરના શિષ્ય તરીકે તેઓએ દીક્ષા લીધી હતી. તા. ૨૨-૦૫-૧૯૫૨ ના રોજ સાણંદ મુકામે તેઓશ્રીનો જન્મ થયો હતો. તા. ૨૩-૧૧-૧૯૬૮ ના રોજ અમદાવાદ મુકામે તેઓશ્રીએ જિનદીક્ષા અંગીકાર કરી હતી. તા. ૦૫-૦૩-૨૦૦૭ ના રોજ કોબા મુકામે તેઓશ્રીને આચાર્યની પદવી આપવામાં આવી હતી. તેઓનો દીક્ષાપર્યાય ૫૩ વર્ષ હતો. પૂજ્ય આચાર્યશ્રી સાધના અને વાત્સલ્યની મૂર્તિ હતા. તેઓનો ૫૦ વર્ષનો દીક્ષા મહોત્સવ શ્રી મહાવીર આરાધના કેન્દ્ર, કોબા ખાતે ઉજવાયો હતો. ત્યારે આપણી સંસ્થામાંથી કેટલાક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો જતા ત્યારે આચાર્યશ્રીના દર્શન-વંદન-વાસક્ષેપ-આશીર્વાદનો લાભ પ્રાપ્ત થયો હતો. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી અને સંસ્થાના મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો પ્રત્યે આચાર્યશ્રીને ધાર્મિક વાત્સલ્યભાવ રહ્યો હતો. પ્રસંગોપાત તેઓ આપણી સંસ્થામાં પધારીને સૌને ધર્મલાભ આપતા. વર્ષો પહેલા, પૂજ્ય સાહેબજી સાથેની આપણી કોબા આશ્રમની શ્રી સમેદશિખરજીની જાત્રા વખતે આચાર્યશ્રીએ પ્રસન્નતાથી વાત્સલ્યપૂર્વક વિશિષ્ટ આશીર્વાદ આપ્યા હતા અને જાત્રા સાનંદ-સંપન્ન થઈ હતી. થોડા મહિનાઓ પહેલા, પૂ. સાહેબજી અને આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીના સ્વાધ્યાયની પેનડ્રાઈવના વિમોચન સમયે રાષ્ટ્રસંત પૂ. આચાર્ય પદ્મસાગરજી સાથે પૂ. આચાર્યશ્રી અમૃતસાગરજી કોબા આશ્રમમાં પધાર્યા હતા. આચાર્ય અમૃતસાગર સૂરીશ્વરજીની વિદાયથી સાધુસમાજ અને શ્રાવકસમૂહને મોટી ખોટ પડેલ છે. પંચ મહાવ્રતધારી આચાર્ય ભગવંત મોક્ષમાર્ગમાં આગળ વધીને પંચમગતિ (મોક્ષ) ને પ્રાપ્ત કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને કરબદ્ધ હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

(૨) રાજસમન્દ (રાજસ્થાન) : રાજસમન્દ (રાજસ્થાન) જિલ્લાના 'શ્રી સંબોધિ ઉપવન' તીર્થના પ્રણેતા પૂજ્ય સંતશ્રી શુભકરણજી મહારાજનો તા. ૦૮-૦૪-૨૦૨૧ ના રોજ ૮૫ વર્ષની વયે સમાધિપૂર્વક દેહવિલય થયો છે. તેઓશ્રી અત્યંત સરળ સ્વભાવના, નિખાલસ અને સંતત્વસભર વ્યક્તિત્વના ધારક હતા. અણુવ્રત આંદોલનના પ્રવર્તક આચાર્ય તુલસીના તેઓ શિષ્ય હતા. નાની વયે તેઓએ દીક્ષા અંગીકાર કરી હતી. આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞ તેઓના શિક્ષાગુરુ હતા. છેલ્લા આઠ-દશ વર્ષથી તેઓ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની વિચારધારાથી વિશેષ પ્રભાવિત હતા. તેઓએ પોતાની આરાધનાપદ્ધતિ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના વિચાર અનુસાર ઢાળી હતી. તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી 'સંબોધિ ઉપવન' માં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવામાં આવી છે અને નાનકડું મંદિર પણ બનાવવામાં આવ્યું છે. રાજસ્થાનમાં સંભવતઃ આવું મંદિર પ્રથમ હશે. ધ્યાન, મૌન અને એકાંતસાધના તેઓના જીવનના કેન્દ્રબિંદુ હતા. કોબાની સંસ્થા પ્રત્યે તેઓશ્રીને ઘણી લાગણી હતી. તેઓએ આપણી સંસ્થામાં ઘણા દિવસો સ્થિરવાસ પણ કર્યો હતો. આપણી

જીવનને સાચી રીતે સફળ કર્યું હતું. તેઓએ પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈની પ્રેરણા અને આશીર્વાદથી 'મોટો સંથારો' ધારણ કર્યો હતો અને પૂજ્યશ્રી નમ્રમુનિ મહારાજ સાહેબે તેઓને 'અંતિમ આરાધના' કરાવી હતી. તેઓ પરમકૃપાળુદેવના પરમ ભક્ત હતા. તેઓ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જ્ઞાનમંદિર, રાજકોટમાં નિયમિત આરાધના અર્થે જતા. તેઓશ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર પારાયણ અને દેવવંદન નિયમિતપણે કરતા હતા. સાધુ-સાધ્વીજીઓની વૈયાવચ્ચ (સેવા) કરવી એ તેઓના વ્યક્તિત્વની ધ્યાનાકર્ષક વિશેષતા હતી. તેઓ દરરોજ પ્રતિક્રમણ અને સામાયિક કરતા. તેઓએ માત્ર પોતાના પાંચ સંતાનોને જ નહિ, પરંતુ સમગ્ર પરિવારજનોને ધર્મનો વારસો સોંપતા ગયા છે. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે અને તેઓ પરમપદને પ્રાપ્ત કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

(૧૪) અમદાવાદ : જય અંબે વોચ કંપની, અમદાવાદના માલિક શ્રી બિપીનભાઈ અમીચંદ જસવાણીનું તા. ૩૦-૦૪-૨૦૨૧ ના રોજ ૬૬ વર્ષની વયે દેહાવસાન થયું છે. તેઓશ્રી આપણી સંસ્થા માટે નિ:શુલ્ક ઘડિયાળ પૂરી પાડતા હતા તેમજ રીપેરીંગ વગેરેની સેવાઓ બજાવતા હતા. તેઓ સરળ, નિખાલસ અને સેવાભાવી હતા. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

(૧૫) જૂના કોબા : આપણા સંસ્થામાં ચોકીદાર તરીકેની સેવા બજાવતા શ્રી ગલાભાઈ રણછોડભાઈ રાવળનું તા. ૨૧-૦૪-૨૦૨૧ ના રોજ ૪૩ વર્ષની વયે દેહાવસાન થયું છે. તેઓ આપણી સંસ્થામાં સેવાઓ બજાવતા લીલાબેનના પતિદેવ હતા. તેઓ પોતાની સેવાઓ નિષ્ઠાપૂર્વક બજાવતા હતા. તેઓ સરળ, નિખાલસ અને પરોપકાર વૃત્તિના હતા. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

સાહસવીરની પ્રયોગશાળા છે (પાના નં. ૧૫ પરથી ચાલુ...)

એની વૃત્તિ તો એવી જ અકબંધ રહી છે. આથી પહેલું કામ પોતાની વૃત્તિઓને ઓળખવાનું છે. એનાથી જીવનમાં લાગેલા ડાઘને જાણવાનું છે. એ વૃત્તિઓને પરિણામે જીવનમાં કેવા આઘાત અને પ્રત્યાઘાત જાગ્યા તે જાણવાનું છે અને પછી એ પજવનારી વૃત્તિને સકંજામાં લેવાની છે.

આને માટે તમારે વારંવાર પ્રયોગ કરવા પડશે અને જેમ જેમ પ્રયોગ કરતા રહેશો તેમ તેમ જાગૃતિ આવતી જશે, ચેતના પરના આવરણ ઓછાં થતાં જશે અને એકાએક તમારા જીવનમાં પ્રકાશ ફેલાઈ જશે. તમે રહેશો, તમારો ભૂતકાળ રહેશે, પણ ભૂતકાળનાં આવરણો નહીં રહે. કારણ કે તમે જાગીને જોઈ રહ્યા છો, બ્રહ્મને પામી રહ્યા છો અને ભ્રમને દૂર કરી રહ્યા છો!

જેમ ભૂતકાળ એ કોઈ સ્વપ્નની ઘટના બને, એ રીતે સાધક પોતાની એ ચેતનાને વર્તમાનમાં સ્થાપિત કરશે અને વર્તમાનની ઘટનાઓનો અદાકાર બનવાને બદલે દિગ્દર્શક બની રહેશે. પોતાના જ જીવનની ઘટનાઓ એ દૂર રહ્યે રહ્યે જોશે અને એનું પરિણામ શું આવશે? પરિણામ એ આવશે કે પહેલાં વિસ્ફોટ સર્જશે, ચેતના પરના આવરણો દૂર થશે અને પછી શુદ્ધ ચેતનાના સુખ અને દુઃખ, સંસાર અને મોક્ષ, ક્ષણિક અને શાશ્વત, વૃત્તિ અને વિનય એ બધાથી એ પર થઈ જશે અને એની ચેતના પરમનો અવર્ણનીય સ્પર્શ અનુભવશે.

તીર્થંકર ભગવંતો વિશે

- ➔ તીર્થંકરો ૧૦૦૮ શુભ લક્ષણો સહિત હોય છે.
- ➔ તીર્થંકરોનું શરીર મળમૂત્રથી રહિત હોય છે.
- ➔ તીર્થંકરોનું લોહી સફેદ હોય છે.
- ➔ તીર્થંકરો 'ૐ નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ' કહીને સ્વયં દીક્ષિત થાય છે.
- ➔ તીર્થંકરોના પાંચ કલ્યાણકો દેવો ઉજવે છે.
- ➔ તીર્થંકરોને જન્મથી જ મતિ, શ્રુત અને અવધિજ્ઞાન હોય છે.
- ➔ તીર્થંકરોના ભોજન, વસ્ત્ર, આભૂષણ આદિની પૂર્તિ સૌધર્મ ઇન્દ્ર વગેરે દેવો દ્વારા કરવામાં આવે છે.
- ➔ તીર્થંકરો સર્વાંગ સુંદર હોય છે, તેઓની સુંદરતા રાગવર્ધક નહીં, વૈરાગ્યવર્ધક હોય છે.
- ➔ તીર્થંકરોના જન્મ વખતે જીવોને એક સમય માટે સુખની અનુભૂતિ થાય છે.
- ➔ તીર્થંકરોને દીક્ષા લેતાં મનઃપર્યયજ્ઞાન પ્રગટે છે.
- ➔ તીર્થંકરો પોતાના માતા-પિતાની એક માત્ર સંતાન હોય છે.
(અપવાદ : વર્તમાન અવસર્પિણી કાળ)
- ➔ તીર્થંકરોનું રૂપ સદા કુમારાવસ્થા જેવું રહે છે, ઘડપણ આવતું નથી.
- ➔ તીર્થંકરો દીક્ષા લીધા પછી કેવળજ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી મૌન રહે છે.
- ➔ તીર્થંકરોની 'દિવ્યધ્વનિ' સર્વાંગથી ખરે છે, પણ મુખ અને હોઠ હલતા નથી.
- ➔ તીર્થંકરોથી વધારે ગુણ, રૂપ, વૈભવ જગતના કોઈ પ્રાણીને ન હોય.
- ➔ તીર્થંકરોને પરસેવો થતો નથી અને તેઓને દાઢીમૂછ હોતાં નથી.
- ➔ ૧૬ કારણ ભાવનાઓ ભાવવાથી તીર્થંકર પ્રકૃતિનો બંધ થાય છે.

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal Regd. No. : L-5-131-309/2021-2023
issued by SSP Ahmedabad Valid upto 31-12-2023 - Publication Date 15th of every month

પૂજ્યશ્રી ભાનુવિજયજી મહારાજ તથા પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી-સત્સંગ વેળાએ

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

૧

‘દિવ્યધ્વનિ’ મે-જૂન ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ

શ્રી દક્ષેશભાઈ મોહનલાલ મચ્છર, બોપલ, અમદાવાદ

હસ્તે : ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

૨

‘દિવ્યધ્વનિ’ મે-જૂન ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ

વીરબાબાબેન કપૂરચંદ હીરાણીના સ્મરણાર્થે

હસ્તે : ચારુબેન કે. હીરાણી, અડાલજ

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of

Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).

Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,